

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

DRUGI ODDELEK

ZADEVA HUDORVIČ IN DRUGI proti SLOVENIJI

(Pritožbi št. 24816/14 in 25140/14)

SODBA

8. člen, 3. člen in 14. člen • Domnevno nezadostni ukrepi za zagotovitev dostopa do neoporečne pitne vode in sanitarne ureditve za romske skupnosti

- Pozitivne obveznosti, ki jih je sprožilo zgolj vztrajno in dolgotrajno pomanjkanje dostopa do čiste pitne vode s škodljivimi posledicami za zdravje in človeško dostojanstvo, kar dejansko razjeda temeljne pravice iz 8. člena
- Obstoj in vsebina pozitivnih obveznosti, ki jih določajo posebne okoliščine prizadetih oseb, pravni okvir ter ekonomski in socialni položaj tožene države
- Široko polje proste presoje držav
- Možnost dostopa do neoporečne pitne vode, ki jo zagotavljajo organi, ki se aktivno ukvarjajo s posebnimi potrebami ranljive in družbeno prikrajšane skupnosti
- Nezanemarljiv delež slovenskega prebivalstva v odročnih območjih, ki nima dostopa do javnih vodovodnih in kanalizacijskih omrežij
- Pritožnikom ni preprečeno koriščenje socialnih prejemkov za izboljšanje svojih življenjskih razmer

STRASBOURG

10. marec 2020

Ta sodba bo postala dokončna v okoliščinah, navedenih v drugem odstavku 44. člena konvencije. Mogoči so uredniški popravki.

V zadevi Hudorovič in drugi proti Sloveniji,

Evropsko sodišče za človekove pravice (drugi oddelek) kot senat v sestavi:

Robert Spano, *predsednik*

Marko Bošnjak,

Valeriu Grițco,

Egidijus Kūris,

Ivana Jelić,

Arnfinn Bårdsen,

Darian Pavli, *sodniki,*

in Hasan Bakircı, *namestnik sodnega tajnika oddelka,*

Po razpravi, zaprti za javnost, ki je bila 4. februarja 2020,

izreka to sodbo, sprejeto navedenega dne:

POSTOPEK

1. Zadeva se je začela z dvema pritožbama (št. 24816/14 in št. 25140/14) proti Republiki Sloveniji, ki ju je na podlagi 34. člena Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (v nadaljnjem besedilu: konvencija) pri Sodišču 26. marca 2014 vložilo šestnajst slovenskih državljanov (v nadaljnjem besedilu: pritožniki), katerih podrobnosti so navedene v dodatku k tej sodbi.

2. Pritožnike sta zastopala ga. N. Zidar Klemenčič, odvetnica iz Ljubljane, in Evropski inštitut za človekove pravice s sedežem v Nikoziji. Slovensko vlado (v nadaljnjem besedilu: vlada) je zastopala njena agentka ga. J. Morela, višja državna odvetnica.

3. Pritožniki so zatrjevali, da jim država ni zagotovila dostopa do osnovnih javnih gospodarskih služb kot sta oskrba s pitno vodo in sanitarna ureditev, kar je v nasprotju z zahtevami 3. in 8. člena konvencije. Nadalje so ob sklicevanju na 14. člen trdili, da kot pripadniki romske skupnosti zaradi diskriminatornega odnosa organov oblasti do njih niso mogli dejansko uživati enakih pravic kot večinsko prebivalstvo.

4. Vlada je bila o pritožbah obveščena 8. aprila 2015. Poleg tega je bilo dano dovoljenje za posredovanje v pisnem postopku (drugi odstavek 36. člena konvencije in tretji odstavek 44. člena Poslovnika Sodišča) Evropskemu centru za pravice Romov in Centru za človekove pravice Univerze v Gentu.

DEJSTVA

I. OKOLIŠČINE ZADEVE

A. Pritožnika v zadevi št. 24816/14

5. Branko Hudorovič (prvi pritožnik) je bil rojen leta 1959 in živi v neformalnem romskem naselju Goriča vas v Občini Ribnica. Aleks Kastelic (drugi pritožnik) je sin prvega pritožnika, rojen leta 2007, ki se je na Sodišče prvotno pritožil kot Aleks Hudorovič. Po ugovoru vlade, vloženem 2. novembra 2015, je bilo njegovo ime popravljeno v Aleks Kastelic.

6. 26. maja 2011 sta prvi pritožnik in mati drugega pritožnika, Marija Kastelic, dosegla sodno poravnavo, po kateri drugi pritožnik živi v skrbništvu svoje matere na drugem naslovu, kot ga je navedel prvi pritožnik. Glede na podatke o družinskih razmerah prvega in drugega pritožnika, ki jih je 22. junija 2015 vladi predložil Center za socialno delo Ribnica, je prvi pritožnik stike z drugim pritožnikom vzdrževal pod pogoji, dogovorjenimi z materjo slednjega. Po besedah prvega pritožnika drugi pritožnik večinoma živi z njim v naselju Goriča vas.

7. Več kot 10% prebivalstva, ki prebiva v Občini Ribnica, nima dostopa do pitne vode iz javnega vodovoda. Javno kanalizacijsko omrežje za odvajanje odpadne komunalne vode je bilo zgrajeno samo za mesto Ribnica in območje Hrastje, vsi drugi stanovanjski objekti pa morajo imeti lastne greznice ali individualne čistilne naprave, nameščene na stroške vsakega objekta ali investitorja.

8. 31. decembra 2014 je bilo v Občini Ribnica triinštirideset javnih stanovanjskih enot, ki so jih osebam z nizkimi dohodki zagotavljali po subvencionirani najemni ceni. Drugih štirinajst javnih stanovanjskih enot je bilo na voljo po tržni ceni.

9. Zemljišče, na katerem se je romska skupnost naselila pred tridesetimi leti, je v lasti Republike Slovenije. To močvirno kmetijsko zemljišče je v Občinskem prostorskem načrtu Občine Ribnica kategorizirano kot najboljša kategorija kmetijskih zemljišč, kjer gradnja stanovanjskih objektov ni dovoljena. Poleg tega se naselje Goriča vas nahaja zunaj naselitvenih območij pod visokonapetostnimi daljnovodi, kjer gradnja zaradi elektromagnetnega sevanja ni dovoljena.

10. V zgodnjem obdobju naselitve so tamkajšnji prebivalci tam živeli v šotorih, pozneje pa je bilo zgrajenih nekaj bolj stalnih bivališč. Danes večina prebivalcev živi v lesenih kočah, pri katerih je notranjost nekaterih izdelana iz kamna ali opeke. Danes v naselju prebiva približno osemdeset ljudi. Nalogi za rušenje so bili izdani za pet takšnih nezakonito zgrajenih koč, vključno s to, ki jo je zgradil prvi pritožnik. Odločbo za odstranitev zgradbe, ki je bila takrat v gradnji, je prejel leta 2000, začela pa je veljati leta 2005. Vendar

nobena odločba o rušenju ni bila izvršena, pri čemer je bil eden od razlogov za to ta, da bi bilo treba romskim otrokom, ki so živeli v teh prostorih, zagotoviti nadomestno nastanitev.

11. Zgradbe v naselju Goriča vas niso opremljene z vodovodom in so tudi brez kanalizacijskih cevi. Glede električne energije se prebivalci zanašajo na nezakonite priklope na električne drogove. Zbiranje in prevoz komunalnih odpadkov redno izvaja javna komunalna gospodarska služba, storitev se prebivalcem več ne zaračunava, ker računov niso plačevali.

12. Prvi pritožnik je najprej navedel, da živi v bivalni prikolici. Naknadno je obvestil Sodišče, da se je preselil v preprosto leseno kočo, kjer živi s sinom. Koča nima dostopa do vode, kanalizacije in sanitarij. Po besedah prvega pritožnika zbirata vodo s pokopališča ali bližnjega onesnaženega potoka ali jo dobita pri drugih hišah. Poleg tega pritožnika zaradi pomanjkanja sanitarnih storitev za defekacijo uporabljata območje okoli prikolice.

13. Pritožnika si skupaj z drugimi prebivalci naselja že vrsto let prizadevata za pridobitev dostopa do gospodarskih javnih služb. Udeležili so se številnih sestankov z županom Občine Ribnica in vladnim Uradom za manjšine (*Urad za manjšine*). Ker pa je bilo naselje Goriča vas zgrajeno nelegalno, prebivalci nimajo možnosti pridobitve gradbenega dovoljenja in drugih dokumentov, potrebnih za dostop do javne infrastrukture.

14. Občina Ribnica je leta 1996 izdelala načrt za premestitev prebivalcev naselja Goriča vas v romsko naselje Lepovče. Načrtovana je bila gradnja več terasastih hiš, opremljenih s potrebno infrastrukturo. Romi iz naselja Goriča vas so se sprva strinjali z občinskim načrtom in izrazili pripravljenost, da prispevajo k projektu s svojim delom. Vendar so maja 1997 neromski prebivalci naselja Lepovče izrazili nasprotovanje širitvi romskega naselja v njihovi vasi, saj so se bali, da bi bližina naselja povzročila "nadaljnje zaplete". Nato je maja 1997 prvi pritožnik v vlogi predstavnika Romov iz Goriče vasi pisno izjavil, da se skupina ne želi preseliti na predlagano lokacijo. Iz interne komunikacije občine izhaja, da je nasprotovanje predlaganemu načrtu deloma izhajalo iz dejstva, da naj bi se v Lepovčah naselili dve ločeni romski skupini, med katerima je prihajalo do nesoglasij. Pozneje je občina načrt premestitve opustila.

15. 14. aprila 1999 se je prvi pritožnik sestal z županom Ribnice in zahteval, da se za romsko naselje Goriča vas zagotovi osnovna komunalna ureditev, zlasti oskrba s pitno vodo in generator električne energije. Prvi pritožnik in župan sta sklenila, da se bo kupilo dizelski generator in cisterno za vodo s prostornino 2000 do 3000 litrov in se ju namestilo v romsko naselje; redno oskrbo z vodo bo zagotavljala lokalna gasilska brigada, stroške za dobavo vode bodo krili stanovalci. Glede na zapisnik sestanka naj bi romski prebivalci nosili stroške ustrezne sanitarne ureditve (kemična stranišča) in poskrbeli za čiščenje okolice.

16. Posledično sta 26. julija 1999 Občina Ribnica in prvi pritožnik, ki je zastopal Rome prebivajoče v Goriči vasi, podpisala pogodbo o

sofinanciranju, s katero se je vsaka od strank zavezala pokriti 50% stroškov nakupa cisterne za vodo in dizelskega generatorja. Predračunska vrednost obeh infrastrukturnih predmetov, kot je določena v pogodbi, je znašala 294.546 slovenskih tolarjev (SIT) (kar je po takrat veljavnem menjalnem tečaju znašalo 1.504 evrov (EUR)). Občina se je zavezala, da bo opravila nakup in dostavo cisterne za vodo in generatorja v naselje Goriča vas. Posamezni romski prebivalci, ki so finančno prispevali k nakupu, so prevzeli lastništvo nad infrastrukturnimi predmeti, vsi romski prebivalci naselja Goriča vas pa so pridobili pravico dostopa do vode in električne energije. Občina Ribnica je poleg nakupov zagotovila tudi nekaj nasipnega materiala, ki se uporablja za sanacijo okolja v naselju.

17. Med strankami je nesporno, da je bila cisterna za vodo kupljena kot del pogodbe o sofinanciranju. Vendar pa se stranke niso strinjale glede nadaljnjega poteka dogodkov in trenutnih razmer glede dostopa do pitne vode v naselju.

18. Po navedbah pritožnikov je cisterna za vodo po več letih postala neuporabna zaradi plesni in drugih gliv in niso imeli druge možnosti, kot da jo nadomestijo. Cisterna ni bila vkopana v tla in zato ni bila zaščitena pred vremenskimi vplivi. Pritožniki tudi niso vedeli, ali se kakovost vode sploh nadzoruje ali ne. Vendar je vlada, ob sklicevanju na pisno pričevanje lokalnega prebivalca, navedla, da sta bila dizelski generator in cisterna za vodo kasneje prodana. Pritožniki so to trditev izpodbijali in trdili, da "večine [cistern]" ni bilo mogoče prodati, ker so postale neprimerne za uporabo.

19. Kar zadeva oskrbo z vodo, je bilo v obdobju od 30. januarja 2010 do 1. januarja 2016 enaindvajset dobav vode v naselje Goriča vas; vsakič, ko so prebivalci to zahtevali, je bilo dostavljenih 5000 litrov vode, stroški posamezne dostave pa so znašali 35 evrov. Romi so morali plačati stroške prevoza vode, pri čemer pa je strošek vode same krila Občina Ribnica. Vlada je na podlagi informacij, ki jih je posredovala Gasilska brigada Ribnica, trdila, da so dostavljeno vodo nalili v veliko cisterno za vodo, nameščeno v naselju; ko je bila cisterna polna, so bile napolnjene tudi druge posode.

20. Po navedbah pritožnikov je bila voda, ki jo je dostavila Gasilska brigada Ribnica, uporabljena za polnjenje zasebnih cistern za vodo in bazenov, v katerih so se poleti kopali otroci.

21. Vlada je nadalje navedla, da so se Romi iz naselja Goriča vas oskrbovali z vodo na bližnjem pokopališču Hrovača, ki je bilo od naselja oddaljeno približno 1 km. Pritožnika sta potrdila, da sta vodo zbirala, kjer je bilo to mogoče, tudi na pokopališčih.

22. Glede finančnega stanja pritožnikov je bil prvi pritožnik v obdobju od 1. maja do 31. oktobra 2015 upravičen do mesečne socialne pomoči v znesku 269,20 EUR. Drugega pritožnika, ki je bil v materinem skrbništvu, je finančno podpirala mati s svojim mesečnim dodatkom za socialno varnost v znesku 331,12 EUR in mesečnim otroškim dodatkom v znesku 114,31 EUR. Poleg tega je bil na podlagi prijateljske poravnave med starši prvi pritožnik

dolžan plačevati mesečno preživnino za drugega pritožnika v znesku 61,99 EUR.

23. Varuh človekovih pravic je 13. oktobra 2015 vladi poslal zahtevo za nujno sprejetje vseh potrebnih ukrepov za priključitev naselja Goriča vas na javni vodovod. Medtem je bilo treba v naselju namestiti cisterno za vodo. Vlada je odgovorila, da je cisterna za vodo že nameščena in da je za prostorsko načrtovanje na lokalni ravni odgovorna Občina Ribnica. Varuh človekovih pravic je v odgovoru navedel, da prebivalci Goriče vasi niso poročali o obstoju cisterne za vodo, kritično ocenil situacijo in zavzel stališče, da Občina Ribnica ni učinkovito sodelovala z romsko skupnostjo, da bi ji zagotovila vodo in sanitarno ureditev. Varuh človekovih pravic je menil, da je vlada kršila človekovo pravico romskih prebivalcev do vode in sanitarne ureditve, in navedel, da bo kršitev trajala vse dokler ne bo zagotovljen priključek na javni vodovod in kanalizacijski sistem.

B. Pritožniki v zadevi št. 25140/14

24. Pritožniki, štirinajstčlanska družina, živijo v neformalnem romskem naselju v Dobruški vasi 41 v Občini Škocjan, ki jo sestavlja približno dvajset stanovanjskih enot za dvesto petdeset ljudi. G. Ljubo Novak (prvi pritožnik) se je rodil v naselju, ga. Dunja Kočevar (druga pritožnica) tam živi že dvajset let; tam so se rodili tudi vsi njuni otroci.

25. Naselje Dobruška vas 41 se nahaja na zemljišču, ki večinoma pripada Občini Škocjan in lokalni Kmetijski zadrugi Krka. Po besedah romskih prebivalcev in poročilu varuha človekovih pravic so leta 1963 lokalni organi takratne Občine Novo mesto pripadnike romske skupnosti preselili na to območje, kjer živijo vse od takrat. Gradnja stanovanjskih hiš v naselju Dobruška vas 41 je mogoča pod določenimi pogoji in je odvisna od odobritve dveh agencij za okolje v povezavi z dejstvom, da se zemljišče delno nahaja na poplavnem območju in območju s priznano naravno vrednostjo. Vendar, prostorski načrt Občine Škocjan predvideva gradnjo vodne čistilne naprave in preoblikovanje celotnega zadevnega območja v poslovno cono. Občinski organi so večkrat izrazili pričakovanje, da bi bilo treba romske prebivalce naselja Dobruška vas 41 preseliti, pri čemer so hkrati zatrjevali, da v Občini Škocjan ni primerne območja za alternativno naselje.

26. V obdobju od leta 2004 do 2015 je bilo več prebivalcem Dobruške vasi 41, vendar ne pritožnikom, odrejeno, da ustavijo gradnjo in odstranijo vse objekte, ki so jih že zgradili v naselju. Nekaterim od njih so bili izdani tudi nalogi za rušenje; vendar ti niso bili izvršeni.

27. V letu 2013 je občina vložila kazenske ovadbe proti številnim romskim prebivalcem, vključno s prvim pritožnikom, zaradi protipravnega zavzetja nepremičnine po 338. členu kazenskega zakonika. V kazenskem postopku na prvi stopnji so bili obtoženi spoznani za krive in jim je bila izrečena pogojna kazen treh mesecev zapora s preizkusno dobo treh let. Prvi

pritožnik ni predložil nobenih podatkov o tem, ali se je pritožil in ali je obsodba postala pravnomočna.

28. Na dan vložitve pritožbe so pritožniki živeli v nezakonito zgrajeni leseni koči na zemljišču v lasti Kmetijske zadruga Krka, brez dostopa do vode, sanitarne ureditve in električne napeljave. Zatem so pritožniki obvestili Sodišče, da so se preselili v leseno kočo, ki so jo zgradili približno 200 m stran od prejšnjega bivališča zaradi nesoglasij s sosedi, ki so prerasla v uničenje njihovega premoženja in fizično nasilje nad njimi. Tam so živeli naprej brez oskrbe z vodo in ustrezne sanitarne ureditve. Vlada je te podatke dopolnila in dodala, da sta prvi pritožnik in druga pritožnica kupila dve parceli in nezakonito zgradila zgradbo in dve lopi za živali brez gradbenega dovoljenja.

29. V razgovorih med Občino Škocjan in pristojnimi državnimi organi je bilo odločeno, da občina ne more zagotoviti individualnih vodovodnih priključkov za nezakonito zgrajene stavbe, saj bi bila takšna rešitev v nasprotju z domačim pravnim redom. Vendar je bilo zaradi zagotovitve skladnosti z nacionalnimi in mednarodnimi standardi dostopa do vode odločeno, da se v naselju na zemljišču, ki pripada občini, zgradi skupinski vodovodni priključek. Prebivalci bi lahko na lastne stroške namestili individualne vodovodne priključke, kot to določa ustrezna zakonodaja. Glede računov za vodo je bilo dogovorjeno, da se lokalna komisija za romska vprašanja vključi v postopek mediacije, da se poišče primerno rešitev.

30. Naselje Dobruška vas 41, v katerem prebivajo pritožniki, je na javni vodovod priključeno od leta 2011. Sistem oskrbe z vodo sestavlja en skupinski vodovodni priključek (točka skupinskega dostopa do vode), nameščen na pobudo in na stroške Občine Škocjan. Na distribucijski priključek je bilo nameščenih devet individualnih priključkov do domov individualnih uporabnikov. Leta 2015 je bilo z vodo oskrbovanih sedem individualnih priključkov.

31. Na začetku se je za pridobitev individualnega priključka zanimalo devetnajst gospodinjstev, vključno s pritožniki. Nato se je vodovodu pridružilo samo devet gospodinjstev in se zavezalo, da bodo plačala svoj delež glede na celotno porabo vode. V letu 2015 so povprečni mesečni stroški za vodo na gospodinjstvo znašali približno 9 EUR.

32. Pritožniki niso zaprosili za priključitev na sistem oskrbe z vodo. Po njihovih besedah, ko so bivali še na prejšnji lokaciji, jim je bil dostop do skupinskega vodovodnega priključka zavržen s strani njihovih sosedov, ki jim niso dovolili položiti vodovodnih cevi po "njihovi" zemlji. To vprašanje je bilo izpostavljeno tudi v pismu, ki ga je varuh človekovih pravic decembra 2012 poslal županu Občine Škocjan. Vlada je navedla, da bi se pritožniki lahko izognili sosedom in bi cevi postavili vzdolž ceste. Pritožniki so odgovorili, da o tej možnosti priključitve na vodovod niso bili obveščeni. Tudi po selitvi na novo lokacijo pritožniki niso zaprosili za individualni vodni

priključek in tudi niso pojasnili, ali bi njihova nova stavba lahko bila priključena na skupinski vodovodni priključek.

33. Prebivalci Občine Škocjan imajo na voljo tudi pitno vodo iz vaškega vodnjaka. Vodnjak, kjer pritožniki dobijo svojo pitno vodo, je približno 1,8 km oddaljen od koč pritožnikov; opremljen je s pipo, voda ima konstantno temperaturo 14 ° C. V skladu z analizo Nacionalnega laboratorija za zdravje, okolje in prehrano je voda v skladu z veljavnimi standardi in velja za neoporečno, torej je primerna za pitje in uporabo pri kuhanju ali umivanju. Nekateri prebivalci Občine Škocjan (Vinji Vrh), katerih gospodinjstva niso priključena na javno vodovodno omrežje za distribucijo vode, se oskrbujejo z vodo iz vodnjaka, pri čemer pa za sanitarne namene uporabljajo deževnico ali vodo, ki jo dobavi gasilska brigada.

34. Kar zadeva kanalizacijsko omrežje, Občina Škocjan tedaj ni imela javnega odvajanja ali zmogljivosti za čiščenje komunalne odpadne vode. Zgradbe, v katerih so nastajale komunalne odpadne vode, so bile opremljene s pretočnimi jamami ali greznicami, novejša stavba pa so imele male čistilne naprave. Pretočne greznice in male čistilne naprave so financirali lastniki zgradb, v katerih so nastajale komunalne odpadne vode. Javna komunalna gospodarska služba je izvajala praznjenje greznic in malih čistilnih naprav (odstranjevanje blata in mulja). Čistilna naprava je bila v gradnji.

35. Kar zadeva tedanji finančni položaj pritožnikov, sta prvi pritožnik in druga pritožnica prejemale mesečni otroški dodatek v višini 1.556,97 EUR, socialno pomoč v višini 868,80 EUR in starševsko nadomestilo v višini 252,04 EUR. Njuni odrasli hčerki, ga. Pamela Novak (tretja pritožnica) in ga. Julija Novak (četrt pritožnica), sta vsaka posebej prejemale mesečno socialno pomoč v višini 269,20 EUR. Pritožniki so tako prejemale socialne prejemke v mesečnem znesku 2.947,01 EUR. V letu 2016 so se ti prejemki povečali na 3.299,85 EUR na mesec. Poleg tega so pritožniki prejemale 120 do 130 EUR na mesec kot povračilo stroškov prevoza njihovih štirih otrok od doma do avtobusne postaje, oddaljene približno 10 km, od koder so z lokalnim avtobusom nadaljevali pot do šole.

II. UPOŠTEVANA DOMAČA ZAKONODAJA

A. Ustava

36. Ustrezne določbe slovenske ustave se glasijo:

14. člen*

(*Kot je bil spremenjen z Ustavnim zakonom o spremembi 14. člena Ustave Republike Slovenije, 15. junij 2004 (Uradni list Republike Slovenije, št. 69/04).)

(enakost pred zakonom)

"V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino.

Vsi so pred zakonom enaki."

65. člen**(položaj in posebne pravice romske skupnosti v Sloveniji)**

"Položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, ureja zakon."

70a. člen*

(*Kot je bil na novo uveden z Ustavnim zakonom o spremembi III. poglavja Ustave Republike Slovenije, ki je bil sprejet 17. junija 2016 in je stopil v veljavo 25. novembra 2016 (Uradni list Republike Slovenije, št. 75/16).)

(pravica do pitne vode)

"Vsakdo ima pravico do pitne vode.

Vodni viri so javno dobro v upravljanju države.

Vodni viri služijo prednostno in trajnostno oskrbi prebivalstva s pitno vodo in z vodo za oskrbo gospodinjstev in v tem delu niso tržno blago.

Oskrbo prebivalstva s pitno vodo in z vodo za oskrbo gospodinjstev zagotavlja država preko samoupravnih lokalnih skupnosti neposredno in neprofitno."

B. Ustrezni zakonodajni in regulativni predpisi*1. Prostorski razvoj, prostorsko načrtovanje in zagotavljanje komunalnih storitev v zvezi z gradbenimi zemljišči*

37. Prostorski razvoj in prostorsko načrtovanje na lokalni ravni sodita v pristojnost občin, ki so v skladu z Zakonom o lokalni samoupravi neodvisne pri urejanju lokalnih zadev v javnem interesu. Kar zadeva prostorsko načrtovanje, to vključuje predvsem namensko rabo zemljišč, da se zagotovi racionalna in učinkovita raba zemljišč. V ta namen občine sprejmejo občinske prostorske načrte in podrobne občinske prostorske načrte na podlagi zakona o prostorskem načrtovanju.

38. V skladu s tem pravnim okvirom mora biti zadevno območje opredeljeno kot gradbeno zemljišče, preden se gradbeni projekt lahko predloži za gradbeno dovoljenje. Pooblastila za določanje vrste komunalne infrastrukture, ki se gradi na posameznih območjih, imajo občine. Te so odgovorne tudi za izgradnjo komunalne infrastrukture, ki se financira iz občinskega proračuna, državnega proračuna in komunalnega prispevka za infrastrukturo. Ta dajatev je prispevek k stroškom izgradnje komunalne infrastrukture, ki ga plača posamezni investitor. S plačilom komunalnega

prispevka za infrastrukturo si zavezanec za plačilo, običajno lastnik gradbenega zemljišča, zagotovi priključitev na že zgrajeno infrastrukturo.

39. Zakon o graditvi objektov določa, da se nobena gradnja novega objekta, obnovljene zgradbe, nadomestne zgradbe in podobno ne more začeti, dokler ni pridobljeno pravnomočno gradbeno dovoljenje. Pred izdajo gradbenega dovoljenja ustrezni upravni organ med drugim preveri, ali bo ustreznosti objekt imel zagotovljeno minimalno raven komunalnih storitev, ki vključujejo oskrbo s pitno vodo, oskrbo z električno energijo, odvajanje odpadnih voda in dostop do javnih cest. Investitor mora tudi izkazati, da je bil ali bo vložen zahtevek za oceno komunalnega prispevka za infrastrukturo.

40. Zakon o graditvi objektov izrecno prepoveduje namestitev javnih komunalnih priključkov na nezakonito zgrajene objekte.

41. Kar zadeva legalizacijo nezakonito zgrajenih zgradb in objektov, se ti štejejo za nove gradnje, za katere je potrebno gradbeno dovoljenje. Zato morajo biti za legalizacijo zgradbe izpolnjeni vsi zgoraj navedeni pogoji, vključno z zagotavljanjem minimalne ravni javnih komunalnih storitev.

2. Neoporečna pitna voda in sanitarna ureditev

42. Rabo vode v Sloveniji ureja celovit regulativni okvir. Vodo kot javno dobro in javne storitve v zvezi z njeno rabo, vodnimi objekti in opremo ureja Zakon o vodah. Zakon o zdravstveni ustreznosti živil (in izdelkov ter snovi, ki prihajajo v stik z živali) določa različne vrste preverjanja vode z namenom zagotavljanja njene neoporečnosti in s tem njene primernosti za domačo rabo. Nadalje Pravilnik o pitni vodi določa zahteve, ki jih je treba izpolnjevati v zvezi s pitno vodo, da se zaščiti zdravje ljudi pred škodljivimi vplivi, in Uredba o metodologiji za oblikovanje cen storitev obveznih občinskih gospodarskih javnih služb varstva okolja določa metodologijo za določanje cen obveznih javnih komunalnih storitev, kot je oskrba s pitno vodo.

43. Posamezne naloge, ki jih je treba opraviti v okviru občinske komunalne službe za oskrbo z vodo, so določene v Uredbi o oskrbi s pitno vodo. Načeloma je komunalna služba za oskrbo z vodo zagotovljena na celotnem območju občine zgradbam, ki jih zasedajo ljudje, in objektom, kjer se pitna voda uporablja za napajanje živali. Izjemoma se lahko zagotovi zasebna oskrba s pitno vodo za naselja in posamezne zgradbe ali objekte, kjer občina ne izvaja javnih komunalnih storitev. V skladu z uredbo morajo biti območja naselij, ki imajo petdeset ali več stalnih prebivalcev in gostoto prebivalstva več kot pet prebivalcev na hektar, opremljena z javnim omrežjem za oskrbo z vodo. Ob upoštevanju nekaterih odstopanj morajo biti tudi naseljena območja z manj kot petdesetimi prebivalci opremljena s takim omrežjem.

44. Načrtovanje in izgradnjo priključka na javno omrežje za oskrbo z vodo mora zagotoviti lastnik zgradbe ali drugega objekta, ki potrebuje priključek. Uredba prepoveduje izvajalcu javne komunalne službe, da na javno omrežje za oskrbo z vodo priključi zgradbe ali objekte, ki ne

izpolnjujejo veljavnih pravil o odvajanju in čiščenju komunalne odpadne vode. Tako Občina Ribnica kot Občina Škocjan sta sprejeli Odloka o oskrbi s pitno vodo, ki sta v vseh bistvenih določbah usklajena z Uredbo in drugimi ustreznimi predpisi.

45. Glede sanitarne ureditve so naloge, ki se opravljajo v okviru obvezne občinske gospodarske komunalne službe, določene v Uredbi o odvajanju in čiščenju komunalne in padavinske odpadne vode. Javna gospodarska komunalna služba obsega odvajanje odpadne vode v javno kanalizacijo, čiščenje izpuščene vode, prevzem komunalne odpadne vode in blata iz pretočnih greznic in iz malih komunalnih čistilnih naprav za odpadne vode, čiščenje takšne odpadne vode in blata v komunalni ali kombinirani čistilni napravi, in tako naprej.

46. Občine so dolžne zagotavljati javno gospodarsko komunalno-sanitarno službo na vseh svojih območjih; vendar so dovoljena določena odstopanja glede obsega storitve. Natančneje, lastniki zgradb zunaj določenih naselij in kjer ni javnega kanalizacijskega omrežja morajo zagotoviti, da se komunalne odpadne vode odvajajo in čistijo v malih komunalnih čistilnih napravah. Posebne obveznosti v zvezi z obsegom in načini zagotavljanja javnih komunalnih storitev urejajo občinski akti. Občini Ribnica in Škocjan sta sprejeli Odloka o odvajanju in čiščenju komunalne odpadne vode, ki podrobno določata obseg posameznih javnih komunalnih služb in lokacije, kjer se čisti komunalna odpadna voda. Lastnik nepremičnine, ki potrebuje priključek na javno kanalizacijo, mora imeti pravnomočno gradbeno dovoljenje oziroma dokazilo o pravici graditi.

3. Položaj romske skupnosti

47. Pripadniki romske skupnosti v Sloveniji so upravičeni do enakih individualnih in skupnih pravic kot vsi ostali državljani Republike Slovenije. Njihov status je določen kot "posebna etnična skupnost", ki ima pravico do kolektivnih, posebnih pravic. Leta 2007 je bil sprejet Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji. Ta priznava poseben status romske skupnosti v Sloveniji in njeno uspešno vključevanje v slovensko družbo. Zakon poleg pravic in obveznosti, ki veljajo za vse slovenske državljane, nadalje opredeljuje posebne pravice romske skupnosti, ki so dodatno dodeljene njenim pripadnikom. V skladu s 3. členom je država dolžna zagotoviti implementacijo posebnih pravic romske skupnosti na področjih izobraževanja, kulture, zaposlovanja, urejanja prostora in varstva okolja, zdravstvenega in socialnega varstva kot tudi obveščanja in soodločanja v javnih zadevah, ki se nanašajo na romsko skupnost. Poleg tega zakon določa pristojnosti državnih organov in organov samoupravnih lokalnih skupnosti za uresničevanje teh pravic in določa sodelovanje predstavnikov romske skupnosti pri uresničevanju njihovih pravic in obveznosti, kot je določeno v zakonu.

48. 5. člen zakona določa, da morajo državni organi in organi samoupravnih lokalnih skupnosti v svoje prostorske načrte vključiti vprašanja glede prostorske problematike romskih naselij in izboljšanje bivalnih razmer pripadnikov romske skupnosti. V skladu s tem členom je treba sistem prostorskega načrtovanja v zvezi z romskimi naselji uresničevati prek ustreznih rešitev prostorskega načrtovanja na lokalni ravni. Vendar se pobuda za načrtovanje teh naselij pod določenimi pogoji lahko prenese na vlado ali jo prevzame vlada. Vlada lahko sama sprejme predpise glede prostorskega načrtovanja v zvezi z romskimi naselji v primerih, ko ima pomanjkanje zakonske ureditve ali občinske infrastrukture lahko za posledico resno ogrožanje zdravja, dolgotrajno motenje javnega reda ali trajno grožnjo okolju. V takih primerih se naloge, ki jih prevzame država, izvajajo z državnimi sredstvi.

49. Interese romske skupnosti v razmerju do državnih organov zastopa Svet romske skupnosti Republike Slovenije, ki je krovna organizacija romske skupnosti (9. člen zakona). Svet sestavljajo predstavniki Zveze Romov Slovenije in predstavniki romske skupnosti v občinskih svetih. V skladu z Zakonom o romski skupnosti mora vlada v sodelovanju s Svetom romske skupnosti in občinami sprejeti program ukrepov, ki določajo obveznosti in naloge, ki bodo izvršene na državni in lokalnih ravneh (6. člen zakona). Na državni ravni spremljanje in varstvo posebnih pravic romske skupnosti zagotavlja prvenstveno Urad Vlade Republike Slovenije za narodne manjšine (*Urad Vlade RS za narodnosti*).

50. Marca 2010 je slovenska vlada sprejela Nacionalni program ukrepov za Rome za obdobje 2010-15, v katerem je določila prednostna področja - nastanitev, izobraževanje, zaposlovanje in zdravstveno varstvo – kar je zahtevalo posebne kratkoročne in dolgoročne ukrepe za izboljšanje razmer. Vlada je navedla, da romska naselja niso bila obravnavana kot predmet stalne ureditve ali nadzorovanega razvoja. Odsotnost celovitih ukrepov in pomanjkanje investicijskih sredstev sta med drugim imela za posledico slabo stanje javne komunalne infrastrukture. Vlada je poudarila, da morajo občine v skladu z Zakonom o prostorskem načrtovanju pripraviti občinske prostorske načrte in jih spodbudila k vključitvi romskih naselij v te strateške načrte, kot tudi da izvedejo prenovo takih naselij, ki so bila večinoma nezakonito poseljena in rezultat neurejene gradnje.

51. V četrtem poročilu o položaju romske skupnosti v Sloveniji (2015), v katerem je vlada predstavila izvajanje zakona o romski skupnosti in nacionalnega programa ukrepov za Rome, je navedeno, da nekatere občine še niso sprejele občinskih prostorskih načrtov, kar je romskim naseljem na teh območjih preprečevalo uveljavljanje koristi iz naslova legalizacije in prostorskega razvoja. Nekatere občine tudi niso objavile razpisov za oddajo vlog za najem javnih stanovanj, ki bi pripadnikom romske skupnosti omogočili, da se na njih prijavijo, če bi tako želeli. Vlada je navedla, da država ni imela sredstev, da bi občine prisilila k ukrepanju. Vsekakor pa je

navedla, da so stanovanjska vprašanja tesno povezana z uživanjem človekovih pravic, kot sta dostop do neoporečne pitne vode in sanitarne ureditve. Država je bila dolžna zagotoviti uresničevanje teh pravic na vseh ravneh, kot je določeno v številnih mednarodnih dokumentih, občine pa bi morale ukrepati v skladu s temi instrumenti.

III. UPOŠTEVANO MEDNARODNO IN EVROPSKO PRAVNO GRADIVO

A. Instrumenti Združenih narodov

1. *Konvencija o otrokovih pravicah*

52. Ta konvencija priznava pravico otroka do čiste pitne vode v okviru pravice do zdravja kakor sledi:

24. člen

"1. Države pogodbenice priznavajo otrokovo pravico do najvišje dosegljive ravni zdravja in do storitev ustanov za zdravljenje bolezni in zdravstveno rehabilitacijo. Države pogodbenice si bodo prizadevale zagotoviti, da ne bo noben otrok prikrajšan za pravico do takega zdravstvenega varstva.

2. Države pogodbenice si bodo prizadevale za popolno uresničitev te pravice in bodo še posebej sprejele ustrezne ukrepe:

...

c) za boj proti boleznim in podhranjenosti, tudi v okviru osnovnega zdravstvenega varstva, med drugim z uporabo razpoložljive tehnologije in zagotovitvijo dovolj hranljivih živil in čiste pitne vode, upoštevaje nevarnosti in tveganja onesnaženega okolja;

..."

2. *Resolucija 64/292 o človekovi pravici do vode in sanitarne oskrbe, ki jo je sprejela Generalna skupščina (28. julij 2010)*

53. Resolucija priznava pravico do neoporečne in čiste pitne vode in sanitarne oskrbe kot človekovo pravico, ki je bistvenega pomena za polno uživanje življenja in vseh človekovih pravic in poziva države in mednarodne organizacije, naj z mednarodno pomočjo in sodelovanjem, zlasti državam v razvoju, zagotovijo finančna sredstva, krepitev zmogljivosti in prenos tehnologije, da bi se povečala prizadevanja za zagotovitev neoporečne, čiste, dostopne in cenovno dostopne pitne vode in sanitarne oskrbe za vse.

3. *Resolucija 18/1 o človekovi pravici do čiste pitne vode in sanitarne oskrbe, ki jo je sprejel Svet za človekove pravice (12. oktober 2011)*

54. Svet za človekove pravice je izrazil zaskrbljenost, da približno 884 milijonov ljudi nima dostopa do izboljšanih vodnih virov, več kot 2,6

milijarde ljudi pa nima dostopa do izboljšane sanitarne ureditve. Ob potrditvi potrebe po osredotočenju na lokalne in nacionalne vidike pri obravnavanju tega vprašanja, je Svet za človekove pravice ponovno potrdil primarno odgovornost držav za zagotavljanje polnega uresničevanja vseh človekovih pravic. Odločil je, da morajo države na nacionalni ravni in z mednarodno pomočjo ter sodelovanjem, zlasti gospodarskim in tehničnim, ob maksimalni uporabi vseh razpoložljivih virov za postopno popolno uresničitev pravice do čiste pitne vode in sanitarne ureditve z vsemi primernimi sredstvi sprejeti ukrepe, vključno zlasti s sprejemanjem zakonodajnih ukrepov za izvajanje svojih obveznosti na področju človekovih pravic.

55. Resolucija zato države poziva, naj med drugim nenehno nadzorujejo in redno analizirajo stanje uresničevanja pravice do čiste pitne vode in sanitarne oskrbe; ocenjujejo obstoječe usmeritve, programe in dejavnosti na področju vode in sanitarne ureditve, ob ustreznem upoštevanju ravnanja z odpadno vodo, vključno z njenim čiščenjem in ponovno uporabo, ter nadzirajo sredstva, dodeljena za povečanje ustreznega dostopa ter določajo akterje in njihove zmožnosti; ocenijo, ali je obstoječi zakonodajni in politični okvir v skladu s pravico do čiste pitne vode in sanitarne ureditve, in ga razveljavijo, spremenijo ali prilagodijo tako, da bo izpolnjeval standarde in načela človekovih pravic; zagotavljajo brezplačno, učinkovito, smiselno udeležbo brez razlikovanja vseh zadevnih ljudi in skupnosti, zlasti ljudi, ki živijo v prikrajšanih, marginaliziranih in ranljivih razmerah.

4. Splošna pripomba št. 15 (2002) o pravici do vode, ki jo je sprejel Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice ("CESCR")

56. CESCR je na svojem devetindvajsetem zasedanju od 11. do 29. novembra 2002 sprejel Splošno pripombo št. 15 (2002) o pravici do vode (11. in 12. člen Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah), ki se v ustreznem delu glasi:

"NORMATIVNA VSEBINA PRAVICE DO VODE

...

12. Medtem ko se ustreznost vode, ki se zahteva v zvezi s pravico do vode, lahko razlikuje glede na različne pogoje, v vseh okoliščinah veljajo naslednji dejavniki:

a) Razpoložljivost. Oskrba z vodo vsake osebe mora biti zadostna in neprekinjena za osebno in domačo rabo. Ta raba običajno vključuje pitje, osebno higieno, pranje oblačil, pripravo hrane, osebno in gospodinjsko higieno. Količina vode, ki je na voljo vsaki osebi, mora ustrezati smernicam Svetovne zdravstvene organizacije (WHO). Nekatere osebe in skupine zaradi zdravja, podnebja in delovnih pogojev lahko zahtevajo tudi dodatno vodo;

b) Kakovost. Voda, potrebna za osebno ali domačo rabo, mora biti neoporečna, brez mikroorganizmov, kemičnih snovi in radioloških nevarnosti, ki predstavljajo grožnjo za zdravje ljudi. Poleg tega mora biti voda sprejemljive barve, vonja in okusa za vsako osebno ali domačo uporabo.

c) Dostopnost. Voda in vodni objekti in storitve morajo biti dostopni vsem brez razlikovanja, kar je v pristojnosti države pogodbenice. Dostopnost ima štiri prekrivajoče se razsežnosti:

(i) Fizična dostopnost: voda in ustrezne vodne zmogljivosti in storitve morajo biti v varnem fizičnem dosegu vseh sektorjev prebivalstva. Zadostna, neoporečna in sprejemljiva voda mora biti dostopna ali se nahajati v neposredni bližini vsakega gospodinjstva, izobraževalne ustanove in delovnega mesta. Vsi vodni objekti in storitve morajo biti kakovostni, kulturno primerni in spoštovati občutljivost glede na zahteve v zvezi s spolom, življenjskim ciklusom in zasebnostjo. Fizična varnost ne sme biti ogrožena med dostopom do vodnih objektov in storitev;

(ii) Ekonomska dostopnost: voda in vodni objekti in storitve morajo biti cenovno dostopni vsem. Neposredni in posredni stroški in pristojbine, povezani z zagotavljanjem vode, morajo biti cenovno dostopni in ne smejo ogrozati uresničevanja drugih pravic iz Pakta;

(iii) Prepoved razlikovanja: voda in vodni objekti in storitve morajo biti dostopni vsem, vključno z najbolj ranljivimi ali marginaliziranimi skupinami prebivalstva, pravno in dejansko, brez razlikovanja glede na katerega koli od prepovedanih razlogov; in

(iv) Dostopnost informacij: dostopnost vključuje pravico do iskanja, prejemanja in razširjanja informacij v zvezi z vprašanji glede vode.

...

Nediskriminacija in enakopravnost

...

14. Države pogodbenice morajo sprejeti ukrepe za dejansko odpravo razlikovanja glede prepovedanih razlogov, če so posamezniki in skupine brez sredstev ali upravičenj, potrebnih za doseg prave do vode. Države pogodbenice morajo zagotoviti, da dodelitev vodnih virov in naložb v vodo omogočajo dostop do vode vsem pripadnikom družbe. Neustrezna dodelitev sredstev lahko privede do razlikovanja, ki je lahko prikrito. ...

15. V zvezi s pravico do vode imajo države pogodbenice posebno obveznost, da tistim, ki nimajo zadostnih sredstev, zagotovijo potrebno vodo in vodne objekte ter preprečijo vsakršno razlikovanje glede mednarodno prepovedanih razlogov pri zagotavljanju vode in vodnih storitev.

...

III. OBVEZNOSTI DRŽAV POGODBENIC

Splošne pravne obveznosti

17. Čeprav Pakt predvideva postopno uresničevanje in priznava omejitve zaradi omejenih razpoložljivih virov, državam pogodbenicam nalaga tudi različne obveznosti s takojšnjim učinkom. Države pogodbenice imajo takojšnje obveznosti v zvezi s pravico do vode, na primer zagotovilo, da se bo pravica izvajala brez kakršnega koli razlikovanja (drugi odstavek 2. člena in obveznost sprejemanja ukrepov (prvi odstavek 2. člena) v smeri popolne uresnitve prvega odstavka 11. člena in 12. člena. Taki ukrepi morajo biti namenski, konkretni in usmerjeni k polni uresnitvi pravice do vode.

...

Posebne pravne obveznosti

20. Pravica do vode kot vsaka človekova pravica, državam pogodbenicam nalaga tri vrste obveznosti: obveznosti spoštovanja, obveznosti varovanja in obveznosti izpolnjevanja.

...

c) Obveznosti izpolnjevanja

25. Obveznosti, ki jih je treba izpolniti, se lahko razčlenijo na obveznosti omogočanja, promocije in zagotavljanja. Obveznost omogočanja zahteva, da država sprejme pozitivne ukrepe za pomoč posameznikom in skupnostim, da uživajo zadevno pravico. Obveznost promocije obvezuje države pogodbenice, da sprejmejo ukrepe, ki zagotavljajo ustrezno izobrazbo v zvezi s higiensko rabo vode, zaščito vodnih virov in načine za čim manjše izgube vode. Države pogodbenice so to pravico dolžne izpolniti (zagotoviti), kadar posamezniki ali skupina iz razlogov, ki so izven njihovega nadzora, te pravice ne morejo uresničiti sami s sredstvi, ki so jim na voljo.

26. Obveznost izpolnitve zahteva, da države pogodbenice sprejmejo potrebne ukrepe, usmerjene v popolno uresničitev pravice do vode. Obveznost med drugim vključuje dodelitev zadostnega priznanja te pravice v nacionalnih političnih in pravnih sistemih, po možnosti z izvrševanjem zakonodaje; sprejetje nacionalne strategije za vodo in akcijskega načrta za uresničitev te pravice; zagotavljanje cenovne dostopnosti vsem; in omogočanje izboljšane in trajnostnega dostopa do vode, zlasti na podeželskih in prikrajšanih urbanih območjih."

5. Poročilo posebne poročevalke o človekovi pravici do neoporečne pitne vode in sanitarne oskrbe na njeni misiji v Sloveniji (24.-28. maj 2010)

57. Takratna posebna poročevalka Catarina de Albuquerque je v svojem poročilu zapisala, da je imelo v času njenega obiska skoraj 100% prebivalstva v Sloveniji dostop do neoporečne pitne vode, 86% prebivalstva pa je bilo priključenega na javni vodovod. Na nacionalni in občinski ravneh se je izvajal celovit sistem testiranja kakovosti vode, voda iz pip v Sloveniji pa je izpolnjevala standarde Evropske unije in Svetovne zdravstvene organizacije. Slovenija je vzpostavila stroga vodovarstvena območja za preprečevanje onesnaženja vodnih virov zaradi kmetijstva, industrije in drugih dejavnosti. Redno testiranje se je izvajalo na 300 kontrolnih točkah po vsej državi za oceno kakovosti vode. Na splošno je posebna poročevalka ugotovila, da ima Slovenija vzpostavljen dober okvir in sistem za zagotavljanje neoporečne pitne vode splošni populaciji.

58. Glede sanitarne ureditve je bila več kot polovica prebivalstva priključena na vodno čistilno napravo, vlada pa si je močno prizadevala, da bi to številko še povečala. Kjer ljudje niso bili priključeni na kanalizacijo, so na splošno uporabljali greznice.

59. Glede stanja pri Romih in njihovega dostopa do neoporečne pitne vode, je posebna poročevalka uvodoma opozorila, da čeprav uradna statistika poroča, da v Sloveniji živi več kot 3.000 Romov, so nekatere ocene celo 10.000, brez upoštevanja Romov, ki niso ustaljeni/naseljeni. V skladu z ugotovitvami analize na temo "Teritorialna vprašanja romskih naselij v

Sloveniji", ki jo je pripravila strokovna skupina za obravnavanje prostorskih problemov romskih naselij, približno enaindvajset od petindevetdesetih romskih naselij v Prekmurju in na Dolenjskem ni imelo dostopa do vode bodisi iz javnega vodovoda ali iz lokalnih vodnih virov. Številni med njimi tudi niso imeli dostopa do sanitarne ureditve.

60. Za priključitev na vodovodno in kanalizacijsko omrežje v Sloveniji je bilo treba vložiti prošnjo na občino in med drugimi dokumenti predložiti dokazila o lastništvu in gradbeno dovoljenje. Čeprav so romske skupnosti v Sloveniji prisotne že stoletja, so se njihova naselja pogosto ustanavljala na neurejen način. Glede na njeno poročilo so oblasti "nelegalnost" naselij uporabljale kot glavno utemeljitev, da teh skupnosti niso priključile na vodne in sanitarne storitve.

61. Posebna poročevalka je z zadovoljstvom ugotovila, da so nekatere občine našle pozitivne rešitve za reševanje včasih težkih in zapletenih vprašanj, povezanih z romsko skupnostjo v Sloveniji. Nekatere občine so se na primer odrekle zgoraj opisanim zahtevam, da so omogočile dostop do vode in sanitarne ureditve.

62. Glede vode je posebna poročevalka poudarila, da čeprav so bili priključki gospodinjstev idealna rešitev, si je medtem treba prizadevati za iskanje začasnih rešitev. Take rešitve bi lahko vključevale razširitev omrežja na javno vodno točko, ki bi bila na voljo vsem ljudem, ki živijo v naselju, ali dobavo neoporečne pitne vode v cisternah. Poleg tega so bili potrebni nujni ukrepi za izboljšanje sedanjega stanja sanitarne ureditve v številnih romskih naseljih. Tako kot pri vodi je bilo kritično vprašanje začasnih ukrepov. Posebna poročevalka je poudarila, da je na izbiro večje število sanitarnih tehnologij, ki ne zahtevajo priključitve na omrežje.

B. Instrumenti Sveta Evrope

1. Priporočilo Rec(2001)14 Odbora ministrov državam članicam glede Evropske listine o vodnih virih

63. 5. odstavek Evropske listine o vodnih virih priznava pravico do vode pod naslednjimi pogoji:

"Vsakdo ima pravico do zadostne količine vode za svoje osnovne potrebe.

Mednarodni instrumenti za človekove pravice priznavajo temeljno pravico vseh ljudi, da ne trpijo lakote in pravico do ustreznega življenjskega standarda zase in za svoje družine. Povsem jasno je, da ti dve zahtevi vključujeta pravico do najmanjše potrebne količine vode zadovoljive kakovosti z vidika zdravja in higiene.

Vzpostaviti je treba družbene ukrepe, ki preprečujejo, da bi ljudje brez sredstev ostali odrezani od preskrbe z vodo."

2. Resolucija 1693 (2009) Parlamentarne skupščine o vodi: strateški izziv za sredozemski bazen

64. Parlamentarna skupščina je ob poudarjanju, da je dostop do vode treba prepoznati kot temeljno človekovo pravico, ker je bistvenega pomena za življenje na zemlji in vir, ki si ga mora človeštvo deliti, in ob priznanju, da bodo predvsem viri pitne vode vse redkejši, v času, ko se potrebe povečujejo, državam članicam in nečlanicam priporočila, naj med drugim, a) sprejmejo ukrepe, potrebne za zagotovitev, da bo imel vsak človek dostop do vode in sanitarne ureditve; b) decentralizirajo sisteme upravljanja z vodo, da bodo lokalni in regionalni organi prevzeli odgovornost zanje, ter jim dajo potrebna zakonska pooblastila in finančna sredstva; in c) sprejmejo ukrepe za večjo splošno dostopnost vodno sanitarnih tehnik.

3. Resolucija 1809 (2011) Parlamentarne skupščine o vodi - viru konfliktov

65. Parlamentarna skupščina je poudarila, da so Združeni narodi dostop do neoporečne pitne vode in sanitarne ureditve priznali kot človekovo pravico, in pripomnila, da je sladka voda omejen, krhek vir, ki pa je življenjskega pomena za človeštvo. Ob obžalovanju, da vsak šesti prebivalec sveta še vedno nima dostopa do vode in da mora skoraj vsaka druga oseba živeti brez sistema za odvajanje odpadnih voda, je parlamentarna skupščina med drugim priporočila, da države članice in nečlanice med drugim priznajo, da je dostop do vode temeljna človekova pravica v skladu z Resolucijo Generalne skupščine Združenih narodov št. 64/292 z dne 28. julija 2010 in Resolucijo Sveta Združenih narodov za človekove pravice št. 15/9 z dne 30. septembra 2010.

4. Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI)

66. ECRI je v svojem poročilu o Sloveniji (četrti krog spremljanja), sprejetem 17. junija 2014, z zaskrbljenostjo ugotovila pomanjkanje dostopa do oskrbe z neoporečno vodo v nekaterih naseljih ali v njihovi bližini. Ob sklicevanju na študijo po kateri 17% Romov vodo dobiva iz izvirov ali pri sosedih, 2% iz cistern in 2% sploh nima dostopa do tekoče vode, je ECRI poudarila, da ima pomanjkanje dostopa do neoporečne pitne vode neposreden negativni vpliv na zdravje zadevnih romskih skupnosti, in hkrati posredne posledice za njihovo vsakdanje življenje na drugih področjih, kot sta izobraževanje in zaposlovanje.

67. Ob navedbi, da je oskrba z vodo v pristojnosti občin, je ECRI ugotovila, da se je večina teh odpovedala obvezni zahtevi po predhodni legalizaciji in omogočila dostop do vode iz vodovodnega omrežja za neformalna naselja. Vendar romsko naselje Goriča vas v Ribnici, v katerem živi približno sedemdeset ljudi, od tega približno dvaindvajset otrok šolske starosti, ni imelo oskrbe z vodo, elektrike in kanalizacije.

68. ECRI je nacionalne organe pozvala, naj nemudoma ukrepajo in zagotovijo, da bodo vsi Romi dobili praktični dostop do oskrbe z neoporečno vodo v svojih naseljih ali v njihovi neposredni bližini.

69. V svojih Zaključkih o izvajanju priporočil v zvezi s Slovenijo glede na vmesno spremljanje, sprejetih 23. junija 2017, je ECRI navedla, da so slovenski organi objavili javni razpis za projekte v zvezi s komunalno infrastrukturo, vključno z vodnimi zbiralniki in cevovodi, ki romska naselja povezujejo z distribucijskim sistemom. Za leti 2016 in 2017 je bil predviden skupni proračunski znesek v višini 2 milijonov EUR.

70. Organi oblasti so ECRI tudi obvestili, da so septembra 2016 zagotovili izredno financiranje v višini 30.000 EUR za zagotovitev dostopa do neoporečne pitne vode za naselje Goriča vas v Ribnici in za dva objekta v Dobruški vasi v Škocjanu. Vendar pa je po navedbah nevladnih organizacij samo eno naselje dobilo cisterne za vodo; ker te niso bile izolirane, je voda pozimi zmrznila. Ostala neformalna naselja vode niso dobila.

71. Navkljub prizadevanjem slovenskih organov je ECRI ugotovila, da pomanjkanje praktičnega dostopa do oskrbe z neoporečno vodo še vedno predstavlja težavo za številne Rome. Poročilo je sklenila z ugotovitvijo, da njeno priporočilo o zagotavljanju oskrbe z neoporečno vodo ni bilo uresničeno.

5. Poročilo komisarja Sveta Evrope za človekove pravice ob njegovem obisku v Sloveniji (20.- 23. marec 2017)

72. Tedanji komisar za človekove pravice Nils Muižnieks je v svojem poročilu navedel, da čeprav so pristojni organi ob koncu leta 2016 v Dobruški vasi kot kratkoročno rešitev dostopa do pitne vode namestili cisterne za vodo, so se prebivalci pritožili, da se cisterne niso redno polnile in da voda ni ostala v njih. Večina ljudi je zato vodo jemala iz potoka, onesnaženega s kanalizacijo in odpadki iz bližnjega obrata za predelavo mesa. Pitje iz ali kopanje v onesnaženih potokih je povzročalo bolezni, kot so driska in kožni izpuščaji, h katerim so bili otroci še posebej nagnjeni. Pomanjkanje vode je prebivalcem preprečevalo vzdrževanje osnovne higiene. Zaradi tega so otroke v šoli zasmehovali in se jim izogibali, odrasli pa so težko dobili ali ohranili zaposlitev.

73. V pogovorih s komisarjem so se različni sogovorniki strinjali, da je bilo v nekaterih lokalnih občinah na Dolenjskem pomanjkanje politične volje za rešitev pravnega statusa romskih naselij in za izboljšanje življenjskih razmer prebivalcev. Nadalje so navedli, da država v zvezi s tem ni izvajala ustreznega pritiska na občine.

74. Komisar za človekove pravice je nacionalnim organom izdal splošno priporočilo glede zmanjšanja revščine in vključenosti v družbo. Vlado je spodbudil, naj natančneje opredeli cilje svojih socialnih politik, da bo tako omogočila oceno rezultatov in ne zgolj ravni njihovega izvajanja. Socialne politike bi morale temeljiti na ustreznem nacionalnem in mednarodnem

okviru človekovih pravic, ki zagotavlja, da so vse osebe zaščitene na enak način in brez razlikovanja.

C. Statistični podatki o evropskem prebivalstvu, priključenem na javno vodovodno omrežje in na sisteme zbiranja komunalnih odpadnih voda

75. Dostop do izboljšanih virov pitne vode narašča in se je povečal s 76% svetovnega prebivalstva v letu 1990 na 91% v letu 2015. Kljub temu se je po razpoložljivih podatkih Eurostata v letu 2015 odstotek evropskega prebivalstva, ki je imelo dostop do pitne vode prek povezave na javno vodovodno omrežje, močno spreminjal od države do države in se je gibal od manj kot 64% do 100%.

76. Tudi povezava na čiščenje komunalne odpadne vode se je v zadnjih desetletjih izboljšala po vsej Evropi. Po podatkih Evropske agencije za okolje je v srednjeevropskih državah stopnja priključenosti zdaj 97%, pri čemer je približno 75% deležno terciarnega čiščenja, kar je zadnja stopnja čiščenja odpadne vode, preden se izpusti v okolje. Stopnje priključenosti na sisteme komunalnih odpadnih voda so v Južni, Jugovzhodni in Vzhodni Evropi na splošno nižje in se nahajajo na ravni približno 71%.

PRAVO

I. ZDRUŽITEV PRITOŽB

77. Glede na povezavo med pritožbama v zvezi z dejstvi in vsebinskimi vprašanji, ki jih obe izpostavljata, se Sodišču zdi primerno, da ju združi v skladu s prvim odstavkom 42. člena Poslovnika Sodišča.

II. PREDHODNI UGOVORI TOŽENE VLADE

A. Anonimnost, zloraba pravice do pritožbe, pomanjkanje statusa žrtve in neupoštevanje šestmesečnega roka v zvezi z Aleksom Kastelicem, drugim pritožnikom v zadevi št. 24816/14

1. Navedbe strank

78. Vlada je zatrdila, da v uradnih evidencah ni mogoče najti osebe po imenu Aleks Hudorovič, rojen 24. decembra 2007. Namignila je, da je pravo ime drugega pritožnika Aleks Kastelic, ki se je rodil 24. decembra 2007, in je bil sin prvega pritožnika in ge. Marije Kastelic. Drugi pritožnik je imel to ime že od rojstva; zato je vlada trdila, da je bila njegova pritožba vložena pod

lažno identiteto in da bi jo bilo treba šteti za anonimno in za zlorabo pravice do pritožbe. V podporo slednjim razlogom glede nesprejemljivosti je vlada nadalje navedla, da je drugi pritožnik živel s svojo materjo v skladu z dogovorom o skrbništvu med staršema. V zvezi s tem je vlada trdila, da je bil kraj prebivališča drugega pritožnika priključen na javni sistem za distribucijo vode in ima greznico. Ob trditvi, da je tako imel dostop do pitne vode in sanitarne opreme, je vlada tudi vztrajala na tem, da ne more trditi, da je "žrtev" kršitve Konvencije v smislu 34. člena.

79. Poleg tega je vlada izpodbijala veljavnost pooblastila, ki ga je podpisal prvi pritožnik v imenu drugega pritožnika. Po mnenju vlade prvi pritožnik ni imel pravice, da bi nastopal v imenu drugega pritožnika, ker je skrbništvo nad otrokom imela njegova mati. Ob ugotovitvi, da v tej zadevi ne gre za spor med staršema glede interesov drugega pritožnika je vlada trdila, da položaja prvega pritožnika kot očeta ni mogoče šteti za zadostno podlago, da se prvi pritožnik pri Sodišču pritoži tudi v imenu drugega pritožnika.

80. Pritožnika sta izpodbijala navedbe vlade o zlorabi pravice do vložitve pritožbe in trdila, da sta napačno ime navedla zgolj po pomoti in da nista imela namena zavajati Sodišča. Po njunem mnenju identiteta drugega pritožnika ni bila sporna, zato njegove pritožbe ni bilo mogoče šteti za anonimno. Zastopnika pritožnikov sta poudarila, da je zaradi pomanjkljive izobrazbe in nepismenosti pritožnikov, združenih z jezikovnimi ovirami, komunikacija z njima zelo težavna.

81. Glede prebivališča drugega pritožnika sta pritožnika trdila, da je kljub uradnemu dogovoru o skrbništvu, ki je dodelil skrbništvo njegovi materi, večino časa preživel z očetom.

82. Nazadnje sta pritožnika, priloženo njunim pripombam glede zadevnih pritožb, v imenu drugega pritožnika predložila novo pooblastilo, ki ga je podpisala njegova mati Marija Kastelic.

2. Presoja Sodišča

83. Sodišče ugotavlja, da čeprav se stališči vlade in pritožnikov razlikujeta, se obe nanašata na uporabo 34. člena konvencije, posamično ali v povezavi s točko a drugega odstavka 35. člena. Te določbe se v ustreznem delu glasijo:

34. člen

"Sodišče lahko sprejme pritožbo od katerekoli osebe, nevladne organizacije ali skupine posameznikov, ki zatrjujejo, da so žrtve kršitev pravic, priznanih s Konvencijo in njenimi protokoli, s strani katerekoli visoke pogodbene stranke. Visoke pogodbene stranke se zavezujejo, da na noben način ne bodo ovirale dejanskega izvajanja te pravice."

35. člen

"1. Sodišče sme obravnavati zadeve... v šestih mesecih od dne, ko je bila sprejeta dokončna odločitev po domačem pravu."

2. Sodišče ne obravnava nobene pritožbe, predložene na podlagi 34. člena, ki je:

a) anonimna;

3. Sodišče razglasi za nedopustno vsako pritožbo posameznika, predloženo v skladu s 34. členom, če meni:

a) da pomeni ... zlorabo pravice posameznika do pritožbe ..."

84. Sodišče je razsodilo, da je pritožbo treba šteti za anonimno, če sodni spis ne vsebuje nobenih podatkov, ki bi Sodišču omogočili prepoznavo istovetnosti pritožnika (glej "*Blondje*" proti Nizozemski (skl.), št. 7245/09, ESČP 2009). Sodišče v tej zadevi ugotavlja, da sta pritožnika pravilno navedla večino dejstev, ki se nanašajo na istovetnost drugega pritožnika, zlasti njegovo ime, datum rojstva in družinsko razmerje z Brankom Hudorovičem, prvim pritožnikom v zadevi št. 24816/14. Vendar sta storila napako, ker sta drugemu pritožniku pripisala napačen priimek. Nepravilno je bil imenovan po priimku svojega očeta, medtem ko v resnici nosi priimek svoje matere.

85. Kakor je razvidno tudi iz ugovora vlade, v katerem je ugotovila pravilno ime drugega pritožnika, napačno poimenovanje ni preprečilo prepoznave njegove istovetnosti. Sodišče meni, da so kljub tej napaki na strani pritožnikov dejstva in okoliščine, navedena v pritožbi, zadostovala za odpravo vsakršnih dvomov glede istovetnosti drugega pritožnika. Njegovo istovetnost kot Aleks Kastelic so naknadno izrecno potrdili zastopniki pritožnikov, ki so navedli, da se je napačno ime v pritožbi znašlo zaradi težav pri komunikaciji s pritožnikoma.

86. Po mnenju Sodišča je zadeva zato vsebovala dovolj podatkov, ki so omogočili ugotoviti istovetnost drugega pritožnika (v nasprotju z zgoraj navedenim "*Blondje*"). Nadalje, noben element v spisu niti odnos pritožnikov ne nakazujejo, da bi bil opravljen poskus zavajanja Sodišča in drugega pritožnika prikazati pod lažno identiteto. Sodišče zato ugotavlja, da pritožbe ni mogoče šteti za anonimno ali kot zlorabo zaradi napačne navedbe priimka drugega pritožnika v začetni pritožbi.

87. Drugič, vlada je izpodbijala status žrtve drugega pritožnika in trdila, da je zlorabil pravico do individualne pritožbe zaradi dejstva, da je prebival pri materi in imel dostop do pitne vode in sanitarne opreme v njenem kraju bivanja. Poleg tega je vlada izpodbijala veljavnost pooblastila, ki ga je podpisal prvi pritožnik v imenu drugega pritožnika in trdila, da bi ga morala dati mati drugega pritožnika, ki ji je bilo dodeljeno skrbništvo nad njim in je bila zato njegova zakonita zastopnica.

88. Kar zadeva prvi del tega ugovora, Sodišče opaža, da je bila trditev vlade osredotočena na kraj bivanja drugega pritožnika, ni pa bilo sporno, da je prvi pritožnik bil v stikih z drugim pritožnikom, kar potrjuje tudi poročilo o družinskih razmerah, ki ga je pripravil Center za socialno delo Ribnica (glej 6. odstavek zgoraj). Vlada tudi ni oporekala, da je drugi pritožnik preživel precej časa v prebivališču prvega pritožnika. Zato Sodišče lahko sprejme

navedbo pritožnikov, da je drugi pritožnik, medtem ko je zadržal svoje primarno bivališče pri materi, v tistem času svoj čas preživljal tudi v prebivališču prvega pritožnika. Po mnenju Sodišča lahko sicer omejen čas, ki ga je tam preživel, vpliva na presojo nekaterih vidikov pritožb drugega pritožnika, vendar ne more biti odločilen za odločitev o njegovem statusu žrtve, niti ne more predstavljati zlorabe pravice do pritožbe. Sodišče meni, da kolikor drugi pritožnik dejansko živi v prebivališču prvega pritožnika, potem trpi enake življenjske razmere kot prvi pritožnik in je glede njih zato upravičen do pritožbe na Sodišče.

89. Glede drugega dela ugovora vlade, in sicer zatrjevane neveljavnosti pooblastila, Sodišče ugotavlja, da zadeva, ki jo obravnava, ne sproža vprašanja družinskega prava, temveč je odvisna od življenjskih razmer drugega pritožnika. Zato zagovarja stališče, da lahko vsaka oseba, ki je po domačem pravu upravičena zastopati drugega pritožnika v tej vrsti postopka, v njegovem imenu lahko nastopa tudi pred Sodiščem (glej, *mutatis mutandis*, *Scozzari in Giunta proti Italiji* [VS], št. 39221/98 in 41963/98, 138. člen, ESČP 2000 - VIII, z nadaljnjimi sklicevanji). Vlada je predložila dokaze, da je bilo materi drugega pritožnika dodeljeno skrbništvo nad njim in trdila, da je bila zato njegova edina zakonita zastopnica. Pritožnika tega nista izpodbijala, vendar sta v imenu drugega pritožnika predložila novo pooblastilo, ki ga je podpisala njegova mati. Sodišče je torej zadovoljno, da sta pritožnika odpravila vse napake v zvezi z vprašanjem, kdo od staršev je bil upravičen zastopati drugega pritožnika v postopku pred Sodiščem. V skladu s tem Sodišče ugotavlja, da drugi pritožnik zato še vedno lahko trdi, da je žrtev zatrjevane kršitve konvencije.

90. Nadalje Sodišče navaja, da pomanjkljivosti v pritožbi, kot so obravnavane zgoraj, načeloma lahko imajo posledice tudi v smislu 45. in 47. člena Poslovnika Sodišča, ki med drugim določata formalne zahteve glede med drugim pravilno izpolnjenega pooblastila ali obrazca pooblastila (tretji odstavek 45. člena in točka c prvega odstavka 47. člena) in navedbo pritožnikovega imena na obrazcu pooblastila (točka a prvega odstavka 47. člena). Neupoštevanje zahtev glede obrazca lahko ima neposredne posledice za določitev datuma vložitve pritožbe za namene prvega odstavka 35. člena konvencije (glede obrazca pooblastila glej, *Kaur proti Nizozemski* (skl.), št. 35864/11, 13. odstavek, 15. maj 2012, in *Kokhreidze proti Gruziji in Ramishvili proti Gruziji* (skl.), št. 17092/07 in 22032/07, 17. odstavek, 25. september 2012). Posebej ta datum je načeloma odločilen za oceno, ali je bila pritožba vložena v roku šestih mesecev od dne, ko je bila sprejeta dokončna odločitev v domačem postopku.

91. Vendar v tej zadevi Sodišče ne ugotavlja, da je datum vložitve pritožbe odločilnega pomena za zadevno presojo. Tako se stanje kot predmet pritožbe nanaša na neustrezne življenjske razmere v povezavi z zatrjevanim ponavljajočim se neukrepanjem organov oblasti, da bi jih izboljšali. V zvezi s tem Sodišče ugotavlja, ne da bi prejudiciralo utemeljenost te zadeve, da je

v zadevi *Moldovan in drugi proti Romuniji* (št. 2) (št. 41138/98 in 64320/01, 107-109. odstavek, ESČP 2005 VII (izvlečki)) glede primerljivih pritožb zaradi slabih življenjskih razmer, čeprav v kombinaciji s številnimi drugimi dejavniki, ki se nanašajo na pravico pritožnikov do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja ter svojih domov, Sodišče ugotovilo, da te predstavljajo trajajočo kršitev 8. člena Konvencije. Sodišče meni, da tudi v tej zadevi zatrjevana dolgotrajna neizpolnitev organov oblasti, da bi zagotovili dostop do vode in sanitarne ureditve, ki po mnenju pritožnikov še vedno traja, predstavlja trajajoče stanje. Sodišče nadalje ponavlja, da v zadevah, kjer gre za trajajoče stanje, proti kateremu ni na voljo učinkovitega domačega pravnega sredstva, šestmesečno obdobje začne teči s prenehanjem tega stanja (glej *Oliari in drugi proti Italiji*, št. 18766/11 in 36030/11, 96–97. odstavek, 21. julij 2015, z nadaljnjimi sklicevanji). Glede na to, da vlada ni podala ugovora zaradi neizčrpanja domačih pravnih sredstev, v okviru obravnavanega primera to pomeni, da ne glede na upoštevan datum vložitve pritožbe slednje ni mogoče zavrnil kot nepravočasne.

92. Zato je ugovore vlade glede drugega pritožnika v zadevi št. 24816/14 treba zavrnil.

B. Pomanjkanje statusa žrtve in neupoštevanje šestmesečnega roka v zvezi s Pamela Novak, tretjo pritožnico v zadevi št. 25140/14

1. Navedbe strank

93. Vlada je poudarila, da sta Ljubo Novak in Dunja Kočever, prvi pritožnik in druga pritožnica v zadevi št. 25140/14 podpisala pooblastilo za vseh njunih dvanajst otrok, čeprav je Pamela Novak, ki je bila rojena 31. oktobra 1994, do dneva vložitve pritožbe že postala polnoletna. S trditvijo, da bi morala tretja pritožnica sama podpisati pooblastilo, je vlada izpodbijala njegovo veljavnost in vsebinsko status žrtve tretje pritožnice.

94. V prilogi k pripombam pritožnikov o zadevnih pritožbah je tretja pritožnica predložila novo pooblastilo z njenim podpisom. Poleg tega so predstavniki pritožnikov ob ponavljanju enakega argumenta kot je naveden zgoraj v zvezi z Aleksom Kastelicem (glej 80. odstavek zgoraj) trdili, da je bila zaradi pomanjkljive izobrazbe pritožnikov in slabega znanja slovenskega jezika komunikacija z njimi zelo otežena.

2. Presoja Sodišča

95. Sodišče ugotavlja, da njegovi premisleki v zvezi z odpravo napak na obrazcu in njihovih posledic za status pritožnika kot žrtve in izpolnjevanjem šestmesečne zahteve, kot je navedeno v zgornjem primeru Aleksa Kastelica (glej 89 in 91 odstavek zgoraj), veljajo enako tudi za tretjo pritožnico. Zato Sodišče ugotavlja, da tretja pritožnica lahko upravičeno trdi, da je žrtev

zatrjevanih kršitev konvencije. Prav tako njene pritožbe ni mogoče zavrniti kot nepravočasne.

96. Zato je ugovor vlade glede tretje pritožnice v zadevi št. 25140/14 treba zavrniti.

C. Zloraba pravice do vložitve pritožbe in pomanjkanje statusa žrtve za vse pritožnike v zvezi z dostopom do pitne vode in sanitarne ureditve

1. Navedbe strank

97. Glede pritožnikov iz naselja Goriča vas je vlada navedla, da pritožniki niso obvestili Sodišča, da je občina Ribnica sofinancirala nakup cisterne za vodo za naselje Goriča vas in da je Gasilska brigada Ribnica prebivalce naselja redno oskrbovalo z vodo. Poleg tega je bilo v zvezi s sanitarno opremo dogovorjeno, da jo bodo stanovalci kupili in namestili na svoje lastne stroške. Nadalje je vlada trdila, da je Občina Ribnica nameravala zgraditi več vrstnih hiš v romskem naselju Lepovče in Rome iz naselja Goriča vas preseliti v novozgrajeno naselje, vendar so ti preselitev zavrnili, ne da bi navedli razloge za svojo odločitev.

98. Drugič, glede pritožnikov iz naselja Dobruška vas 41 je vlada navedla, da ti Sodišča niso obvestili o obstoju javnega omrežja za distribucijo vode v naselju. Po mnenju vlade bi se pritožniki od leta 2011 kadar koli lahko priključili na distribucijsko omrežje in bi še vedno lahko zaprosili za individualni priključek, če bi to želeli. Poleg tega je bila skozi celo leto brezplačno na voljo pitna voda iz vaškega vodnjaka.

99. Vlada je trdila, da omenjene opustitve na strani pritožnikov predstavljajo zlorabo pravice do pritožbe. Poleg tega, ker so po mnenju vlade pritožniki imeli zadosten dostop do pitne vode, niso mogli trditi, da so žrtve zatrjevanih kršitev konvencije.

100. Pritožniki iz naselja Goriča vas so v odgovoru zatrdili, da niso imeli na voljo razumno dostopne oskrbe z vodo ali sanitarne ureditve, kar je potrdila posebna poročevalka ZN o človekovi pravici do neoporečne pitne vode in komunalne ureditve (glej 59. odstavek zgoraj) in komisar Sveta Evrope za človekove pravice (glej 73. odstavek zgoraj). Dostave vode v cisterne za vodo niso bile omenjene, saj so bile redke in so imele le zanemarljiv vpliv na vsakdanje življenje pritožnikov. Glede možnosti preselitve so pritožniki trdili, da zaradi nasprotovanja večinskega lokalnega prebivalstva to nikoli ni bila realna možnost.

101. Pritožniki iz naselja Dobruška vas 41 so trdili, da se niso mogli priključiti na javno omrežje za distribucijo vode zaradi oviranja sosedov, kar je bilo vladi dobro poznano, saj je bilo omenjeno v več dokumentih kot tudi v poročilu varuha človekovih pravic. Kar zadeva vaški vodnjak, je bil ta

oddaljen 2 km stran od njihovega doma, zato so pritožniki menili, da ne zagotavlja razumnega dostopa do vode.

102. Pritožniki so trdili, da je navedba vlade o zlorabi pravice do pritožbe neutemeljena in je pomenila napačno razlago koncepta. Oni so zgolj predstavili dejstva, ki so se jim zdela pomembna za njihove pritožbe. Njihova končna trditev je bila, da niso imeli dostopa do vode in sanitarne ureditve in so zaradi tega živeli v razmerah, ki niso vredne človeškega dostojanstva. Po mnenju pritožnikov so bili podatki, ki jih je navedla vlada, netočni ali nepomembni za njihov osebni položaj, zato so izpodbijali oba ugovora vlade.

2. Presoja Sodišča

103. Sodišče ugotavlja, da se glavna točka spora med strankami nanaša na razlago tega, kaj pomeni ustrezen dostop do pitne vode in sanitarne ureditve, in v zvezi s tem, kakšen je obseg obveznosti, ki jih ima država, in ali je tožena država izpolnila te obveznosti. Vlada je svoje ugovore utemeljila s predpostavko, da so bili že sprejeti ukrepi za zagotavljanje dostopa do pitne vode pritožnikom zadostni, medtem ko so jih pritožniki ocenili kot popolnoma neprimerne in trdili, da jih zaradi obrobne pomena teh ukrepov niso niti omenili v svojih vlogah, ki so jih predložili Sodišču.

104. Sodišče meni, da je vprašanje kaj pomeni ustrezen dostop do pitne vode in sanitarne ureditve tudi osrednje vprašanje, ki ga je bilo treba preučiti po vsebini.

105. Zato je treba ugovore vlade v tem pogledu združiti z vsebinskim odločanjem.

ZATRJEVANE KRŠITVE 3., 8. in 14. ČLENA KONVENCIJE

106. Ob sklicevanju na 3. in zlasti na 8. člen konvencije so se pritožniki pritoževali, ker njihovi domovi nimajo dostopa do osnovnih javnih komunalnih storitev kot je oskrba s pitno vodo in sanitarna ureditev. Nadalje so trdili, da so bili izpostavljeni negativnemu in diskriminatornemu odnosu lokalnih organov, ki so zavračali reševanje njihovega prikrajsanega položaja na kakršen koli smiseln način. V povezavi s tem so se sklicevali na 14. člen konvencije v povezavi s 3. in 8. členom. Ustrezne določbe se glasijo:

3. člen

"Nikogar se ne sme mučiti ali nečloveško in ponižujoče z njim ravnati ali ga kaznovati."

8. člen

"1. Vsakdo ima pravico do spoštovanja njegovega zasebnega in družinskega življenja, doma in dopisovanja.

2. Javna oblast se ne sme vmešavati v izvrševanje te pravice, razen če je to določeno z zakonom in nujno v demokratični družbi zaradi državne varnosti, javne varnosti ali

ekonomske blaginje države, zato da se prepreči nered ali kaznivo dejanje, da se zavaruje zdravje ali morala, ali da se zavarujejo pravice in svoboščine drugih ljudi."

14. člen

"Uživanje pravic in svoboščin, določenih s to konvencijo, je zagotovljeno vsem ljudem brez razlikovanja glede na spol, raso, barvo kože, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodnostni ali socialni izvor, pripadnost narodni manjšini, lastnino, rojstvo ali kakšne druge okoliščine."

A. Zatrjevana kršitev 8. člena konvencije in 14. člena v povezavi z 8. členom

107. Sodišče navaja, da se pritožbe pritožnikov nanašajo predvsem na zatrjevano neizpolnitev države, da jim zagotovi ustrezen dostop do pitne vode in sanitarno ureditev glede na njihove posebne potrebe kot pripadnikov romske skupnosti in njihov drugačen življenjski slog. Po mnenju Sodišča ta zadeva odpira predvsem vprašanja iz 8. in 14. člena konvencije. Zato bodo najprej preučene te pritožbe.

1. Sprejemljivost

a) Navedbe strank

108. Ob sklicevanju na ustrezno sodno prakso Sodišča je vlada zatrdila, da 8. člen konvencije ne priznava pravice do zagotovitve doma. Poudarila je, da so pritožniki sami izbrali lokacije, kjer so se naselili in postavili svoja bivališča, in da te lokacije lahko kadar koli lahko svobodno spremenijo. Socialni prejemki, ki so jih prejeli (glej 22. 22 35. 35), so pritožnikom omogočali dostojno življenje, kar pomeni, da bi jih lahko, če bi bili nezadovoljni s svojimi bivalnimi razmerami, spremenili bodisi z gradnjo sanitarne opreme ali s preselitvijo.

109. Pritožniki so izpodbijali navedbe vlade in trdili, da je pomanjkanje osnovne komunalne infrastrukture, kot sta oskrba s tekočo vodo in sanitarna ureditev, povzročalo higienske težave in pogoste bolezni; zatrjevali so, da so njihovo neugodje, zadrega in bolečine povezane z njihovimi življenjskimi razmerami, ki so pomembne za uživanje pravic iz 8. člena, zlasti pravice do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja. Poleg tega so bili njihovi otroci ožigosani, ponižani in nezmožni vključevanja v večinsko družbo zaradi pomanjkanja najosnovnejših dobrin.

b) Intervenient

110. Center za človekove pravice Univerze v Gentu je menil, da obžalovanja vredne življenjske razmere lahko sprožijo vprašanja po 3. in 8. členu konvencije. Po mnenju intervenienta življenjske razmere brez dostopa do vode in sanitarne ureditve spadajo na področje uporabe 8. člena, če so posameznikom preprečevale uživanje svojega doma in vplivale na njihovo

počutje, zdravje in kakovost življenja (glej *Costache proti Romuniji* (skl.), št. 25615/07, 27. marec 2012). Ob sklicevanju na sodno prakso Sodišča, ki se nanaša na onesnaževanje okolja in življenjske razmere posameznikov, je intervenient poudaril, da bi zasebno in družinsko življenje lahko bilo prizadeto tudi tam, kjer zdravje posameznika ni bilo resno ogroženo (glej *López Ostra proti Španiji*, št. 16798/90, 51. odstavek, 9. december 1994).

c) Presoja Sodišča

111. Sodišče ugotavlja, da se v tej zadevi lahko pojavijo določena vprašanja v zvezi z uporabo 8. člena konvencije, obravnavanega posamično in v povezavi s 14. členom. V zvezi s tem ugotavlja, da je vlada trdila, da 8. člen konvencije ne priznava pravice do doma, medtem ko so pritožniki menili, da njihove življenjske razmere sodijo na področje uporabe 8. člena (glej 108. in 109. odstavek zgoraj).

112. V zvezi z vprašanjem, ali lahko življenjske razmere posameznika spadajo na področje uporabe 8. člena, Sodišče ponovno poudarja, da so v zadevi *Moldovan in drugi* (št. 2) (navedena zgoraj, 105. odstavek) prenatrpane in nezdrave bivalne razmere pritožnikov, ki so bile posledica delovanja organov oblasti, spadale v okvir njihove pravice do spoštovanja družinskega in zasebnega življenja ter njihovega doma.

113. V zvezi s pritožbo pritožnikov glede dostopa do neoporečne pitne vode je Sodišče upoštevalo tudi svojo sodno prakso o zdravstvenih in okoljskih tveganjih, ki so posledica onesnaženja vode. Ugotavlja, da je že imelo priložnost izreči sodbo o dejanskih ali potencialnih tveganjih v zvezi z med drugim onesnaženimi vodnimi viri in njihovo povezavo s posameznikovim zasebnim življenjem in njegovim domom. V zadevah *Dubetska in drugi* (št. 30499/03, 109-123. odstavek, 10. februar 2011) in *Dzemyuk proti Ukrajini* (št. 42488/02, 77-84. odstavek, 4. september 2014), je Sodišče tudi v odsotnosti neposrednih dokazov glede dejanske škode za zdravje pritožnikov dopustilo, da bi pritožniki lahko bili prizadeti zaradi spornega onesnaženja vode (glej sodbi *Dubetska in drugi*, 111. odstavek, in *Dzemyuk*, navedeni zgoraj, 82. odstavek). Poleg tega je Sodišče ob preučitvi okoljskih pomislekov ugotovilo, da je povečano tveganje za zdravje pritožnikov pomenilo poseg v njihovo zasebno življenje in dom, ki je dosegel zadostno stopnjo resnosti, da je sprožil uporabo 8. člena konvencije (glej *Dubetska in drugi*, 118.–119. odstavek, in *Dzemyuk in drugi*, navedeni zgoraj, 83.–84. odstavek). V obeh zgoraj omenjenih zadevah je Sodišče priznalo neposredno povezavo med uživanjem čistih vodnih virov in zdravjem posameznika.

114. Sodišče opozarja, da 8. člen ne priznava pravice do zagotovitve doma (glej *Chapman proti Združenemu kraljestvu* [VS], št. 27238/95, 99. odstavek, ESČP 2001 - I), kaj šele konkretnega doma ali kategorije doma - na primer, na določeni lokaciji (glej, *mutandis mutandis*, *Ward proti Združenemu kraljestvu* (skl.), št. 31888/03, 9. november 2004). Opozarja, da

je obseg kakršnekoli pozitivne obveznosti glede nastanitve brezdomcev omejen (glej, *mutatis mutandis*, *O'Rourke proti Združenemu kraljestvu* (skl.), št. 39022/97, 26. junij 2001).

115. Poleg tega se Sodišče sklicuje na zadevo *Denisov proti Ukrajini* ([VS], št. 76639/11, 103.-114. odstavek, 25. september 2018), kjer je Veliki senat v okviru delovnega spora opisal dva različna pristopa, ki ju Sodišče uporablja pri preučitvi, ali zadeve, ki vključujejo pritožbe v zvezi z 8. členom sodijo na področje "zasebnega življenja". Zlasti je ločevalo med pristopom, ki temelji na razlogih, po katerem Sodišče preučuje, ali gre pri utemeljitvi razlogov glede spornega ukrepa za vprašanje zasebnega življenja, in pristopom, ki temelji na posledicah, po katerem Sodišče analizira učinke spornega ukrepa na posameznikovo zasebno življenje. V kolikor gre za slednji pristop, prag resnosti zadobi ključni pomen in pritožnik mora prepričljivo pokazati, da je bil prag v njegovi zadevi dosežen. Sodišče v zvezi s tem ponavlja, da se pristop, ki temelji na posledicah, uporablja tudi v kontekstu pozitivnih obveznosti države, ki jih ima država po 8. členu konvencije (glej na primer *Fadeyeva proti Rusiji*, št. 55723/00, 68.-69. odstavek, ESCP 2005-IV, pri čemer je Sodišče navedlo, da je za aktivacijo 8. člena treba dokazati določeno najnižjo raven škodljivih vplivov onesnaženja na posameznikovo zdravje ali njegovo kakovost življenja).

116. Sodišče jasno poudarja, da dostop do neoporečne pitne vode kot tak ni pravica, ki jo zagotavlja 8. člen konvencije. Vendar mora biti Sodišče pozorno na dejstvo, da človek brez vode ne more preživeti. Vztrajno in dolgotrajno pomanjkanje dostopa do neoporečne pitne vode ima zato lahko že po svoji naravi škodljive posledice za zdravje in človekovo dostojanstvo, ki dejansko razjedajo bistvo zasebnega življenja in uživanja doma v smislu 8. člena. Torej, ko so ti strogi pogoji izpolnjeni, Sodišče ne more izključiti, da prepričljiva navedba lahko sproži pozitivne obveznosti države v skladu s to določbo. Obstoj kakršnekoli take pozitivne obveznosti in njeno morebitno vsebino nujno določajo konkretne okoliščine prizadetih oseb, obenem pa tudi pravni okvir ter ekonomske in socialne razmere v zadevni državi. Sodišče meni, da sta vprašanji, ali so bile v tej zadevi sprožene kakšne pozitivne obveznosti, in obseg teh obveznosti, ključni vprašanji, ki ju je treba vsebinsko preučiti, tesno povezani s konkretnimi okoliščinami zadeve in stopnjo njihove resnosti. Zato obstaja močna vez med vprašanjem uporabnosti in utemeljenosti pri presoji o tem, ali se v tej zadevi postavlja vprašanje zasebnega življenja ali ne.

117. Zato se je Sodišče odločilo vprašanje uporabnosti 8. in 14. člena konvencije v povezavi z 8. členom povezati z utemeljenostjo zadeve.

118. Glede na povedano Sodišče meni, da pritožbe pritožnikov po 8. in 14. členu v povezavi z 8. členom niso očitno neutemeljene v smislu tretjega odstavka 35. člena konvencije. Ker ni ugotovljenih nobenih drugih razlogov za razglasitev teh pritožb za nesprejemljive, jih Sodišče razglasi za sprejemljive.

2. Utemeljenost

a) Navedbe strank

i) Pritožniki

119. Ob zatrjevanju, da sta pomanjkanje vode in sanitarne ureditve resno vplivala na zasebnost in intimno življenje, so pritožniki menili, da bi morale biti polje presoje, dodeljeno državi v skladu z 8. členom, v konkretnih okoliščinah njihovih zadev še posebej ozko.

120. Pritožniki so ob sklicevanju na zadevo Sodišča *Winterstein in drugi proti Franciji* (št. 27013/07, 142. odstavek, 17. oktober 2013) trdili, da je treba način življenja romske skupnosti šteti za sestavni del njihove identitete. Njihov ranljivi položaj manjšine bi moral spodbuditi organe, naj posebno pozornost namenijo njihovim potrebam in drugačnemu življenjskemu slogu, tako v okviru ustreznega regulativnega načrtovanja kot pri konkretnih odločitvah v posameznih zadevah. Pritožniki so nadalje trdili, da so nacionalni organi vsaj implicitno priznali potrebo po posebnih ukrepih za reševanje dolgotrajne diskriminacije proti romski skupnosti. Poudarili so, da so bili pripravljene različni dokumenti politik in raziskav, ki dajejo prednost različnim vrstam legalizacije romskih naselij glede na to, da Romi v Sloveniji niso nomadi, temveč živijo ustaljeno življenje.

121. Ti strateški dokumenti so bili uporabljeni v nekaterih občinah ob številnih uspešnih projektih organiziranja romskih naselij v Sloveniji bodisi prek sprememb v načrtovanju zemljišč in z legalizacijo obstoječih naselij, z odkupi zemljišč od zasebnih lastnikov za namene preselitve ali s praktičnimi izboljšavami življenjskih razmer v naseljih. Vendar nobena od teh rešitev ni bila uporabljena v občinah Ribnica in Škocjan, kjer so prebivali pritožniki.

122. Pritožniki iz naselja Goriča vas niso imeli dostopa do nobenega rednega in razumno dostopnega vira čiste vode, prav tako niso imeli vodovodne ali sanitarne ureditve, medtem ko so pritožniki iz naselja Dobruška vas 41 trdili, da bi morala občina glede na njihove težave pri dostopu do edinega skupinskega priključka za distribucijo vode (glej 32. odstavek zgoraj) namestiti vsaj tri take priključke, da bi zagotovila učinkovit dostop do neoporečne pitne vode. Poleg tega so vsi pritožniki trdili, da jim ni bila zagotovljena smiselna alternativa, kot je primerna preselitev. Glede navedbe vlade, da so romski prebivalci Goriče vasi zavrnili preselitev na lokacijo v naselju Lepovče, so pritožniki zatrdili, da je preselitev preprečila večina neromskega prebivalstva Lepovč.

(ii) Vlada

123. Ob sklicevanju na ustrezno sodno prakso Sodišča je vlada zatrdila, da dejstvo pripadnosti neki manjšini s tradicionalnim življenjskim slogom, ki se razlikuje od večine, pripadnikov takšne manjšine ne oprosti spoštovanja splošnih zakonov, namenjenih varovanju premoženja skupnosti kot celote.

124. Vlada je navedla, da je v Sloveniji vzpostavljen celovit regulativni okvir, ki ureja prostorski razvoj in načrtovanje, objekte komunalne infrastrukture in gradnjo stavb. Dostop do takšnih storitev je pod enakimi pogoji zagotovljen vsem prebivalcem, vključno z Romi, ne glede na njihove osebne ali druge okoliščine. Glede na to, da sta oskrba z vodo in sanitarna ureditev spadala na področje dela javnih gospodarskih služb, te storitve niso bile zagotovljene v dobičkonosne namene; zaračunane dajatve so pokrivala le stroške njihovega zagotavljanja. Poleg tega je v skladu z veljavno zakonodajo vse zgradbe, ki zahtevajo dostop do pitne vode, treba priključiti na javni vodovodni sistem, razen če takšnega javnega vodovodnega omrežja na zadevnem območju ni. Prebivalci, ki so zaprosili za priključitev na javni vodovod, so morali na lastne stroške namestiti individualne hišne priključke.

125. Vlada je nadalje zatrdila, da mnogi prebivalci Slovenije, ki živijo na odročnih območjih, nimajo dostopa do pitne vode iz javnega vodovoda in so si dostop do vode uredili z zbiranjem deževnice, postavitevijo cistern za vodo ali iskanjem podobnih rešitev. Po slovenski zakonodaji mora lastnik zgradbe, če gospodinjstvo nima možnosti priključitve na javni vodovod, namestiti cisterno za vodo. Izvajalec javne gospodarske službe je dolžan oskrbovati cisterno za vodo z vodo. Po navedbah vlade vsaj 163.000 prebivalcev ni imelo dostopa do javnega vodovoda in so se zanašali na druga sredstva zasebne oskrbe z vodo na podlagi vodnega dovoljenja. Poleg tega je 15.000 prebivalcev pitno vodo pridobivalo z zbiranjem deževnice, za kar vodno dovoljenje ni bilo potrebno.

126. Podobno je bilo odvajanje in čiščenje odpadne in padavinske odpadne vode načeloma storitev občinske javne gospodarske službe; vendar so prebivalci na območjih z razpršenimi naselji namestiti individualne sisteme, kot so male komunalne čistilne naprave ali greznice. Podobno kot pri priključku za vodo so morali lastniki zgradb namestiti in plačati kanalizacijski priključek na javno kanalizacijsko omrežje, kot tudi individualne čistilne naprave in greznice.

127. Vlada je opozorila, da nelegalno zgrajenih stavb ni dovoljeno priključiti na objekte gospodarske javne infrastrukture, kot sta oskrba s pitno vodo in odvajanje odpadnih voda, in v zvezi s tem poudarila, da se veljavni zakoni uporabljajo za vse enako in nadalje trdila, da bi kakršnekoli nasprotne določbe pomenile diskriminacijo večine napram romski skupnosti. Po mnenju vlade takšna ureditev ni pomenila posega v izvrševanje pravice posameznika do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja. Kljub temu pa je ob domnevi, da Sodišče takšnega stališča ne bi sprejelo, vlada nadalje navedla, da je bil poseg v obravnavanem primeru upravičen v skladu z drugim odstavkom 8. člena Konvencije.

128. V zvezi s statusom naselij pritožnikov je vlada trdila, da ta niso bila tolerirana in se sklicevala na ustrezne odločbe Inšpektorata za okolje in prostor (glej 10. in 26. odstavek zgoraj), s katerimi je bilo prebivalcem obeh romskih naselij odrejeno, da odstranijo nezakonito zgrajene zgradbe in

zemljišče povrnejo v prejšnje stanje. Čeprav so bile te odločbe izvršljive, pozneje niso bile izvršene, saj so v mnogih od teh zgradb živele družine z otroki, ki bi jim morali v primeru rušenja zagotoviti alternativno nastanitev. Kljub temu je vlada opozorila na dejstvo, da so vsi pritožniki zgradili zgradbe na zemljišču, ki ni bilo v njihovi lasti, zato bi morali vedeti, da so bile te zgradbe nezakonito zgrajene. Ker zadevno zemljišče ni bilo namenjeno stanovanjski gradnji (glej 9. in 25. odstavek zgoraj) njihovih zgradb ni bilo mogoče legalizirati.

129. V zvezi s tem je vlada poudarila še, da so pritožniki sami izbrali lokacije, kjer so se naselili in postavili svoja bivališča, in da te lokacije lahko kadar koli lahko svobodno spremenijo. Socialni prejemki, ki so jih prejeli (glej 22. in 35. odstavek), so pritožnikom omogočali dostojno življenje, kar pomeni, da bi jih lahko, če bi bili nezadovoljni s svojimi življenjskimi razmerami, spremenili bodisi z izgradnjo sanitarnih naprav ali s preselitvijo. V zvezi s tem se je vlada sklicevala na načrte Občine Ribnica glede gradnje romskega naselja v Lepovčah, možnost, ki naj bi jo romska skupnost zavrnila. Poleg tega bi pritožnik Branko Hudorovič po mnenju vlade lahko zaprosil za javno najemno stanovanje, ki je bilo na voljo v Občini Ribnica, pa tega ni storil (glej 8. odstavek zgoraj).

130. Nazadnje je vlada navedla, da so bili sprejeti ustrezni pozitivni ukrepi za izboljšanje življenjskih razmer slovenske romske skupnosti. Ob sklicevanju na strateški okvir, določen v Nacionalnem programu ukrepov za Rome (glej 50. odstavek zgoraj) in na številne posebne programe in projekte, je vlada zatrdila, da so ti bili osredotočeni na ohranjanje obstoječih romskih naselij in njihovo legalizacijo, čemur so sledila vlaganja v osnovno gospodarsko in drugo infrastrukturo. V okviru nacionalnega programa 2010-15 je bilo izdanih več razpisov v višini nekaj milijonov evrov za sofinanciranje osnovnih infrastrukturnih projektov v romskih naseljih. Projekti prostorskega načrtovanja so bili načrtovani in izvedeni v sodelovanju z romsko skupnostjo. Vlada je nadalje navedla, da bo za obdobje 2016–21 sprejet še en nacionalni program. V zvezi s konkretnimi ukrepi v korist pritožnikov se je vlada sklicevala na načrte preselitve romske skupnosti iz Goriče vasi (glej 14. odstavek zgoraj) in na sofinanciranje cisterne za vodo in dizelskega generatorja (glej 16. odstavek zgoraj) ter na skupinski vodovodni priključek, nameščen v naselju Dobruška vas 41 (glej 29. odstavek zgoraj). Vlada je tudi navedla, da je Občina Škocjan aktivno preučevala možnosti preselitve družine Ljuba Novaka in Dunje Kočever, vendar v svojih prizadevanjih zaenkrat ni bila uspešna.

b) Intervenienti

Center za človekove pravice Univerze v Gentu

131. Ta intervenient se je skliceval na ugotovitve številnih mednarodnih mehanizmov za človekove pravice, vključno s komisarjem Sveta Evrope za

človekove pravice, pri čemer so oblike neenakega obravnavanja v Sloveniji vključevale prednostno obravnavanje neromskih prebivalcev pri razvoju infrastrukture in sistemsko neuresničevanje razvoja infrastrukture v romskih skupnostih.

132. Glede zaščite, ki jo daje 8. člen, je bilo po mnenju tega intervenienta ključno vprašanje v zvezi s spoštovanjem te določbe s strani države, namreč ali je država zagotovila ustrezen pravni okvir; če je, bi bilo treba nadalje presoditi, ali življenjske razmere posameznika niso bile povezane s kakšno nezakonitostjo v domačem oziru (glej, na primer, *Costache*, navedeno zgoraj, 23. odstavek). Intervenient je poudaril, da so bila področja urbanističnega načrtovanja in vodnih in sanitarnih storitev po svoji naravi v pristojnosti države, zlasti ker so izvajanje vodnih in sanitarnih storitev na splošno upravljali nacionalni ali lokalni organi oblasti. Zato je v primerih, ko so dostop do teh storitev ovirala vprašanja urbanističnega načrtovanja, bila poprava razmer nujno odvisna od ukrepov države.

133. Poleg tega, če je bilo dokazano, da je država vedela ali bi morala vedeti za zdravstvena tveganja, ki so posledica življenjskih razmer posameznikov, je treba preveriti, ali so bili sprejeti potrebni in zadostni operativni ukrepi za zaščito teh posameznikov pred omenjenimi tveganji (glej *Öneryıldız proti Turčiji* [VS], št. 48939/99, 93. odstavek, ESČP 2004-XII). Ta obveznost, ki se predvsem nanaša na uporabo 2. in 3. člena konvencije, bi se po mnenju intervenienta morala uporabljati tudi v kontekstu 8. člena. Poleg tega je treba tudi oceniti, ali je odsotnost vodnih in sanitarnih storitev mogoče razložiti z diskriminatornim odnosom organov oblasti, kar bi bilo treba upoštevati kot oteževalne okoliščine glede na 3. in 8. člen konvencije.

134. Kar zadeva presojo Sodišča po v skladu s 14. členu konvencije, je ta intervenient opozoril na zakoreninjeno diskriminacijo in socialno-ekonomsko prikrajšanost, s katero se sooča romska skupnost, in poudaril, da je pomanjkanje dostopa do osnovnih gospodarskih javnih storitev ohranjalo stigmatizacijo in diskriminacijo Romov. Nadalje je poudaril, da so bili Romi v sodni praksi Sodišča priznani kot ranljiva manjšina in prikrajšana družbena skupina (glej na primer *Connors proti Združenemu kraljestvu*, št. 66746/01, 84. odstavek, 27. maj 2004; zadeva *Chapman*, citirana zgoraj, 96. odstavek, in *Yordanova in drugi proti Bolgariji*, št. 25446/06, 129. odstavek, 24. april 2012). Zato bi bilo treba po mnenju tega intervenienta pri uporabi 14. člena v tej zadevi presoditi, ali je onemogočanje dostopa do vode in sanitarne ureditve, dostopa, ki je bil na voljo veliki večini prebivalstva, zaradi življenja v neformalnem toda toleriranem romskem naselju pomenilo dejansko diskriminacijo glede uživanja pravice do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja ter doma, in prepoved poniževalnega in nečloveškega ravnanja.

(ii) Evropski center za pravice Romov

135. Ta intervenient je predstavil pregled svoje raziskave iz leta 2014, v kateri je zbral dokaze o dostopu do neoporečne in cenovno dostopne pitne vode in sanitarne ureditve v triindevetdesetih romskih naseljih in soseskah v Albaniji, Franciji, Madžarski, Moldaviji, Črni gori, na Slovaškem in v Severni Makedoniji (prej "Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija"). Brez sklicevanja na svojo reprezentativnost glede položaja Romov v kateri koli državi, je bila raziskava načrtovana z namenom pokazati, da je veliko število romskih skupnosti imelo težave v zvezi z dostopom do vode in da so ti pogoji pogosto pomenili rasno diskriminacijo. Prejšnja raziskovalna študija "Stanovanjski položaj romskih skupnosti: Regionalna raziskava o Romih 2011", ki jo je izvedel Program Združenih narodov za razvoj (UNDP), je pokazala, da visok delež romskih gospodinjstev v izbranih evropskih državah ni bil priključen na javni vodovodni sistem: njihov delež v Romuniji je bil 72%, v Moldaviji 66%, na Slovaškem 38%, na Hrvaškem 35%, na Madžarskem 30% in v Albaniji 30%.

136. Raziskava tega intervenienta je dala podobne rezultate; veliko število Romov iz pregledanih naselij ni imelo dostopa do tekoče vode v svojih domovih in mnogi Romi, zlasti tisti v ločenih naseljih, so prenašali nesorazmerno trpljenje zaradi tega, ker jim organi oblasti niso zagotavljali dostopa do vode in sanitarne ureditve. Njihovi vodni viri so bili pogosto daleč od doma, skrb za zagotavljanje vode pa je nesorazmerno obremenjevala ženske in dekleta. Vodni viri pogosto niso bili nadzorovani zaradi zagotavljanja varnosti in so bili izpostavljeni številnim onesnaževalcem, vključno s suhimi stranišči (jame), mrčesom in divjimi živalmi. Romi si pogosto niso mogli privoščiti cevi za javno vodovodno napeljavo in stroškov v zvezi z vodo, čeprav so bile te sicer na voljo. Na petinsedemdesetih pregledanih lokacijah (81%) romska naselja niso bila priključena na javne sisteme za oskrbo z vodo. Poleg tega v triinšestdesetih krajih (68%) nobeno romsko gospodinjstvo v soseski ali naseljih ni imelo oskrbe z vodo iz pipe in delujočega kanalizacijskega sistema. Če so bile hiše zgrajene na zemljiščih z nejasnim lastništvom ali stanovalci niso imeli gradbenega dovoljenja ali podobnih dokumentov, so lokalni organi njihovo priključitev na javni vodovod praviloma zavrnil.

137. V več kot polovici obiskanih krajev je bil najbližji vodni vir oddaljen več kot 100 m, ponekod so morali Romi pešačiti po nekaj kilometrov. Oddaljeni vodni viri so imeli za posledico veliko tveganje za javno zdravje zaradi nezadostne sanitarne ureditve. Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) navaja, da ko je za dostop do vodnega vira potrebno prehoditi od 100 m do 1.000 m od doma ali pet do trideset minut skupnega časa za zbiranje vode, zbrana količina vode verjetno ne presega 20 litrov na osebo dnevno in je opravljanje higijene zato lahko ogroženo, kar ima za posledico visoko tveganje za javno zdravje zaradi slabe higijene. Kadar je bil vodni vir oddaljen več kot 1 km od doma ali je bilo potrebno več kot trideset minut časa za

zbiranje vode, je bila količina natočene vode zelo majhna, običajno manjša od 5 litrov na osebo dnevno; osnovna poraba in opravljanje higiene sta bili ogroženi do te mere, da je bilo tveganje za javno zdravje zaradi slabe higiene zelo visoko.

138. Mnoge romske skupnosti so imele dostop do vode zgolj zahvaljujoč zasebnim donacijam. Na dveh tretjinah pregledanih lokacij je ta intervenient ugotovil očiten primer rasne diskriminacije: bodisi da so obstajali jasni dokazi, da so imeli Romi manj ugodne pogoje glede dostopa do vode zaradi svoje etnične pripadnosti (neposredna diskriminacija) ali da objektivno ni bilo mogoče upravičiti manj ugodnih bivalnih razmer, ki so jih prenašali na nesorazmeren način (posredna diskriminacija).

c) Presoja Sodišča

i) 8. člen

a) Splošna načela

139. Sodišče dosledno meni, da čeprav je cilj 8. člena v bistvu varovanje posameznika pred samovoljnim poseganjem javnih organov, države ne zavezuje zgolj k temu, da se vzdrži takega poseganja. Poleg te v prvi vrsti negativne obveznosti lahko obstajajo pozitivne obveznosti, ki so neločljivo povezane z učinkovitim spoštovanjem zasebnega ali družinskega življenja in doma (glej *X in Y proti Nizozemski*, 26. marec 1985, 23. odstavek, Serija A št. 91).

140. Načela, ki se uporabljajo pri presoji pozitivnih in negativnih obveznosti države v skladu s konvencijo, so podobna. Upoštevati se mora pravično ravnovesje, ki ga je treba vzpostaviti med nasprotujočimi si interesi posameznika in skupnosti kot celote, pri čemer so pomembni cilji iz drugega odstavka 8. člena (glej *Gaskin proti Združenemu kraljestvu*, 7. julij 1989, 42. odstavek, serija A, št. 160, in *Roche proti Združenemu kraljestvu* [VS], št. 32555/96, 157. odstavek, ESČP 2005-X). V obeh primerih ima država na voljo polje proste presoje pri določanju korakov, ki jih je treba sprejeti za zagotovitev skladnosti s konvencijo (glej *Hatton in drugi proti Združenemu kraljestvu* [VS], št. 36022/97, 98. odstavek, ESČP 2003- VIII; *Rees proti Združenemu kraljestvu*, 17. oktober 1986, 37. odstavek, serija A, št. 106, in *Leander proti Švedski*, 26. marec 1987, 59. odstavek, serija A, št. 116). Poleg tega so celo v zvezi s pozitivnimi obveznostmi, ki izhajajo iz prvega odstavka 8. člena pri vzpostavljanju zahtevanega ravnovesja lahko pomembni cilji iz drugega odstavka 8. člena (glej *Rees*, citirano zgoraj, 37. odstavek; glej tudi *López Ostra*, citirano zgoraj, 51. odstavek).

141. V socialno-ekonomskih zadevah, kot je na primer stanovanjsko področje, je polje proste presoje, ki je na voljo državi, nujno široko (glej *James in drugi proti Združenemu kraljestvu*, 21. februar 1986, 46. odstavek, serija A št. 98 in *Mellacher in drugi proti Avstriji*, 19. december 1989, 45.

odstavek, serija A, št. 169). Sodišče zagovarja stališče, da so v vprašanih, ki vključujejo presojo prednostnih nalog v okviru dodeljevanja omejenih državnih sredstev, nacionalni organi v boljšem položaju za izvedbo te presoje kot mednarodno Sodišče (glej *O'Reilly in drugi proti Irski* (skl.) št. 54725/00, 28. februar 2002 in *Sentges proti Nizozemski* (skl.) št. 27677/02, 8. julij 2003).

142. Poleg tega je treba upoštevati ranljiv in prikrajšan položaj romske populacije, ki zahteva posebno obravnavanje njihovih potreb in njihovega drugačnega življenjskega sloga, tako v ustreznem regulativnem okviru načrtovanja kot pri sprejemanju odločitev v posameznih zadevah (glej zadevo *Connors*, citirana zgoraj, 84. odstavek, in *Chapman*, citirana zgoraj, 99. odstavek). Družbene skupine kot so Romi utegnejo potrebovati pomoč, da bi lahko učinkovito uživali enake pravice kot večinsko prebivalstvo. Kot je Sodišče navedlo v okviru 14. člena konvencije ta določba ne samo da ne prepoveduje državi članici različnega obravnavanja skupin zaradi poprave "dejanske neenakosti" med njimi, temveč poleg tega opustitev poskusa odpraviti neenakost z drugačnim obravnavanjem v danih okoliščinah lahko samo po sebi povzroči kršitev 14. člena (glej zadevo *DH in drugi*, navedena zgoraj, 175. odstavek; *Thlimmenos proti Grčiji* [VS], št. 34369/97, 44. odstavek, ESČP 2000-IV in *Stec in drugi proti Združenemu kraljestvu* [VS], št. 65731/01 in 65900/01, 51. odstavek, ESČP 2006-VI). V okviru 8. člena se posebnost pritožnikov kot družbene skupine in njihove potrebe upoštevajo kot eden od pomembnih dejavnikov pri presoji sorazmernosti, ki jo nacionalni organi morajo opraviti (glej zadevo *Yordanova in drugi*, navedena zgoraj, 129. odstavek).

β) Uporaba teh načel v obravnavani zadevi

143. Sodišče ugotavlja, da pritožniki niso trdili, da je njihove življenjske razmere mogoče šteti za posledico delovanja organov oblasti, ki naj bi omejevalo njihov dostop do neoporečne pitne vode ali onesnaževalo obstoječe vodne vire v posameznih naseljih. Pritoževali so se zaradi nezadostnega zagotavljanja osnovne infrastrukture; zato se bo ta zadeva obravnavala v zvezi s pozitivno obveznostjo države, da sprejme razumne in primerne ukrepe za zagotovitev spoštovanja doma in njihovega zasebnega in družinskega življenja. Sodišče meni, da ključni premislek v njegovi presoji zadeva obseg pozitivne obveznosti države, da zagotovi dostop do komunalnih storitev, zlasti socialno prikrajšani skupini. V zvezi s tem domača in mednarodna gradiva, na katera se sklicujejo stranke (glej 50.-51., 59.-62. in 66.-71. odstavek zgoraj), kažejo, da se velik del v Sloveniji živečega romskega prebivalstva v nezakonito zgrajenih naseljih, ki so pogosto oddaljena od gosto poseljenih območij, opremljenih z javnim vodovodnim omrežjem, sooča z večjimi ovirami kot večina pri dostopu do osnovnih komunalnih storitev. V skladu s tem bodo ti dejavniki in morebitna potreba po konkretnih ukrepih, prilagojenih specifičnim razmeram pritožnikov, tvorili del presoje Sodišča o okoliščinah obravnavane zadeve.

144. Glede na povedano Sodišče meni, da bo raven uresničitve dostopa do vode in sanitarne ureditve v veliki meri odvisna od kompleksne in za državo specifične ocene različnih potreb in prednostnih nalog, za katere je treba zagotoviti sredstva. Po mnenju Sodišča morajo imeti države široko diskrecijsko pravico pri presoji teh prednostnih nalog in izbiri zakonodajnih odločitev, ki jih sprejmejo glede na široko polje svoje proste presoje v socialno-ekonomskih zadevah. Ta diskrecijska pravica mora veljati tudi za konkretne ukrepe, namenjene zagotavljanju primerne dostopa do vode za vse, kot so sprejem nacionalne strategije za vodo, nacionalni in lokalni izvedbeni projekti takih strategij ali, dejansko, zagotavljanje vode iz javnih sistemov za distribucijo vode posameznim gospodinjstvom.

145. Sodišče ugotavlja, da v Sloveniji za prostorski razvoj in načrtovanje ter javno komunalno infrastrukturo velja celovit regulativni okvir (glej 37.-46. odstavek), ki določa pogoje zakonitosti, da bi stavba lahko koristila javno infrastrukturo (glej 40. odstavek zgoraj) in porazdeli odgovornost glede stroškov v zvezi z vodo in javno sanitarno ureditvijo med državo – ali občine – in uporabnike (glej 44. in 46. odstavek zgoraj).

146. Sodišče meni, da je razumno, da država ali njeni lokalni organi prevzamejo odgovornost za zagotavljanje te storitve, lastniki pa morajo na lastne stroške namestiti individualne hišne priključke (glej 29. odstavek zgoraj). Podobno se zaradi inherentno napredujoče narave razvoja javnega omrežja za oskrbo z vodo, kar je odvisno od finančnih virov posamezne države, zdi smiselno, da se predlagajo nadomestne rešitve kot je namestitev individualnih cistern za vodo ali sistemov za zbiranje deževnice na tistih območjih, ki še niso opremljena z javnim omrežjem za oskrbo z vodo.

147. Po mnenju Sodišča je mogoče, da bi takšna zakonodaja lahko nesorazmerno vplivala na pripadnike romske skupnosti, v kolikor podobno kakor pritožniki živijo v nezakonitih naseljih in se za svoje preživetje zanašajo na socialne prejemke. Vendar, kot sta navedli obe strani, so domači organi prepoznali ranljivost romske skupnosti in priznali potrebo po pozitivnih ukrepih, namenjenih izboljšanju njihovih negotovih življenjskih razmer. V ta namen so sprejeli in finančno podprli celovito strategijo in posebne programe in projekte, osredotočene v legalizacijo nezakonito zgrajenih romskih naselij in zagotovitev osnovnih gospodarskih javnih služb njihovim prebivalcem (glej 50. in 130. odstavek zgoraj). Poleg tega se po nespornih navedbah pritožnikov zdi, da so bila številna romska naselja urejena in so tako lahko uživala koristi od praktičnih izboljšav njihovih življenjskih razmer (glej 120. in 121. odstavek zgoraj). Sodišče je seznanjeno z vsemi pozitivnimi akcijskimi ukrepi, ki so jih že sprejeli domači organi zaradi izboljšanja življenjskih razmer romske skupnosti v Sloveniji.

148. Glede osebnih razmer pritožnikov iz trditev strank ni jasno razvidno, ali so pritožniki imeli resnično možnost, da se preselijo v naselja z boljšo infrastrukturo (glej 14. odstavek zgoraj) ali da dobijo nadomestno nastanitev, kot so javne stanovanjske enote s subvencionirano najemnino v Občini

Ribnica. Medtem ko je vlada v svojih navedbah omenila to možnost, uradni dokumenti, ki so jih predložile stranke, kažejo, da je za dejansko razpoložljivost take nastanitve občina morala izdati obvestilo o pozivu za prijave na razpis za take stanovanjske enote (glej 51. odstavek zgoraj). V obravnavani zadevi ni bilo predloženih podatkov o tem, ali je bilo takšno obvestilo v resnici izdano. Kljub temu lahko Sodišče, ne glede na to, ali so javna stanovanja bila na voljo, ugotovi le, da so pritožniki po lastni izbiri ostali v svojih naseljih.

149. Drugič, med strankami ni sporno, da so pritožniki v tem času prejeli socialne prejemke (glej 22. in 35. odstavek zgoraj). Zdi se, glede na to, da so pritožniki iz naselja Goriča vas sofinancirali nakup cisterne za vodo in se strinjali, da bodo nosili stroške za dobavo vode in kemična stranišča (glej 16. odstavek zgoraj), in da so pritožniki iz naselja Dobruška vas 41 kupili zemljišče v bližini naselja in zgradili leseno kočo, kamor so se med tem postopkom preselili (glej 28. odstavek zgoraj), da pritožniki niso živeli v razmerah skrajne revščine (glej za primerjavo *MSS proti Belgiji in Grčiji* [VS], št. 30696/09, 254. odstavek, ESČP 2011). Zato Sodišče meni, kolikor so se pritožniki za svoje preživetje zanašali na državno podporo, da so nacionalni organi prepoznali njihove razmere in s svojim sistemom socialnih dodatkov poskrbeli, da jim je bila zagotovljena določena osnovna raven sredstev za osnovno preživetje, ki so bila ali bi lahko bila med drugim porabljena za izboljšanje njihovih življenjskih razmer.

150. Poleg tega Sodišče ugotavlja, da sta tudi občini Ribnica in Škocjan sprejeli nekaj konkretnih ukrepov, da bi pritožnikom zagotovili dostop do neoporečne pitne vode. V zvezi s tem je vlada trdila, da zadevnih zgradb pritožnikov ni mogoče legalizirati, ker so bile postavljene na zemljišču, ki ni namenjeno za stanovanjske potrebe (glej 128. odstavek zgoraj). Ker ni bilo legalizacije, zgradb ni bilo mogoče priključiti na vodovodne in sanitarne storitve. Sodišče namesto tega ugotavlja, da je bila cisterna za vodo, ki jo je sofinancirala Občina Ribnica, kupljena leta 1999 za naselje Goriča vas, vodo pa je na zahtevo dostavljala lokalna gasilska brigada, pri čemer je stroške same vode nosila občina (glej 19. odstavek zgoraj). Čeprav ni jasno, ali so obstajala taka obdobja, ko v naselju ni bilo razpoložljive cisterne, so pritožniki zatrdili, da je več cistern za vodo sčasoma postalo neprimernih za uporabo (glej 18. odstavek zgoraj). Na tej podlagi in na podlagi podatkov, ki jih je vlada navedla v zvezi z dobavami vode za obdobje 2010–16 (glej 19. odstavek zgoraj), Sodišče sprejema, da je bilo v obdobju od leta 1999 do 2016 v naselju nameščena ena ali več cistern za vodo, v katere so bile dostavljane zaloge pitne vode.

151. Sodišče ugotavlja, da med strankami obstaja spor glede razlogov, zakaj voda ni bila pogosteje dobavljena v naselje Goriča vas. Medtem ko pritožniki trdijo, da je cisterna za vodo postala neuporabna zaradi plesni in drugih gliv, vlada trdi, da so pripadniki romske skupnosti cisterno kasneje prodali (glej 18. odstavek zgoraj). Kakor koli že, velja opozoriti, da od leta

1999 pritožniki od občinskih organov niso zahtevali nobene finančne ali druge pomoči, kot je nakup druge cisterne za vodo z namenom zagotoviti si bolj redno oskrbo z vodo. Poleg tega pritožniki niso trdili, da je njihov vložek v rešitev, ki jo je ponudila občina, predstavljal nesorazmerno finančno breme, ki si ga ne bi mogli privoščiti. Pritožniki tudi niso trdili, da voda, ki jo je lokalna gasilska brigada dobavljala v naselje Goriča vas (glej 18. – 20. odstavek zgoraj), ni bila varna za pitje ali se pritoževali zaradi kakšne druge posebne nevarnosti za zdravje ali bolezen v zvezi s tem. V luči tega Sodišče ugotavlja, da je zgoraj navedena ureditev pritožnikom iz naselja Goriča vas zagotavljala možnost dostopa do neoporečne pitne vode.

152. Sodišče meni, da je podobno mogoče zaključiti tudi za pritožnike iz naselja Dobruška vas 41, kjer je Občina Škocjan namestila in financirala skupinski vodovodni priključek, na katerega bi lahko namestili individualne priključke za oskrbo z vodo posameznih gospodinjstev. V naselju je bilo na skupinski distribucijski priključek do domov individualnih uporabnikov nameščenih devet individualnih priključkov, ki so oskrbovali z vodo sedem od njih (glej 30. odstavek zgoraj). Pritožniki se na sistem oskrbe z vodo niso priključili, domnevno zaradi oviranja sovražnih sosedov. Vendar je treba opozoriti, da sploh niso zaprosili za to, da bi imeli v svojem prejšnjem domu nameščeno vodo (glej 32. odstavek zgoraj). Prav tako iz navedb pritožnikov ni razvidno, ali so po preselitvi na novo lokacijo karkoli storili za pridobitev individualnega vodovodnega priključka (prav tam). V zvezi s tem, glede na to, da so pritožniki ne le sami izbrali svojo novo lokacijo, ampak tudi kupili zemljišče, na katerem so zgradili svoj dom, četudi samo zato, da bi se izognili nadaljnjim prepirom s sosedi, so po mnenju Sodišča bili sami dolžni preveriti, ali se lahko priključijo na javni vodovod in za izvedbo potrebnih korakov za zagotovitev svojega individualnega vodovodnega priključka.

153. Namestitev skupne cisterne za vodo za celotno naselje ali namestitev skupne javne vodne točke, ki je na voljo vsem v naselju, je mogoče šteti bolj za začasno in ne toliko za trajno rešitev (glej 62 odstavek zgoraj). Vendar so po mnenju Sodišča ti pozitivni ukrepi pritožnikom zagotovili možnost dostopa do neoporečne pitne vode. Poleg tega Sodišče v odsotnosti dokazov, ki bi kazali na nasprotno, meni, da so domači organi te ukrepe sprejeli v dobri veri. Sodišče v zvezi s tem tudi ugotavlja, da pritožniki niso pokazali na pomanjkljivosti v ukrepih, ki so jih organi oblasti že sprejeli glede njihove kakovosti življenja v primerjavi z drugimi, trajnejšimi rešitvami.

154. Sodišče nadalje ugotavlja, da pritožniki niso izrecno izpostavili vprašanja, katere ukrepe bi država morala sprejeti, da bi izpolnila svoje obveznosti zagotovitve dostopa do osnovnih gospodarskih javnih služb. Pritožnika iz naselja Goriča vas v zvezi s tem nista podala nobenih trditev, pritožniki iz naselja Dobruška vas 41 pa so trdili, da bi bilo treba v naselju namestiti vsaj tri vodovodne priključke za zagotovitev učinkovitega dostopa do neoporečne pitne vode (glej 122 odstavek zgoraj), ne da bi kakorkoli pojasnili, ali so storili karkoli, da bi pridobili priključek na obstoječi

skupinski vodovodni priključek za distribucijo vode bodisi na njihovi prejšnji lokaciji ali po preselitvi na novo lokacijo, ali kako bi dodatni priključki za distribucijo vode vplivali na njihov osebni položaj.

155. Pritožniki tudi niso navedli nobenih podatkov, ki bi Sodišču omogočili presoditi, ali so občinski organi občin Ribnice in Škocjana odvzeli prednost njihovim interesom pri urejanju naselij in dostopa do neoporečne pitne vode v korist drugih, manj nujnih ukrepov in projektov, namenjenih izboljšanju infrastrukture večinskega prebivalstva. V odsotnosti takih navedb se Sodišče lahko sklicuje samo na podatke strank, po katerih več kot 10% prebivalstva, ki živi v Občini Ribnica, nima dostopa do pitne vode iz javnega sistema za distribucijo vode (glej 7. odstavek zgoraj) in po katerih tudi nekateri prebivalci Občine Škocjan nimajo takšnega dostopa, temveč se namesto tega oskrbujejo z vodo iz vaškega vodnjaka (glej 33. odstavek zgoraj). V zvezi s tem Sodišče nadalje ugotavlja, da nesporni podatki, ki jih je predložila vlada, kažejo, da nezanemarljiv delež slovenskega prebivalstva, ki živi na odročnih območjih, nima dostopa do javnega vodovoda in se morajo ti prebivalci zanašati na alternativne načine zasebne oskrbe z vodo, kot so cisterne za vodo (glej 125. odstavek zgoraj).

156. V tej zadevi so pristojni občinski organi sprejeli ukrepe, ki so, kot je že bilo ugotovljeno, pritožnikom zagotovili možnost dostopa do pitne vode, ne glede na neurejen status njihovih naselij in naravo zemljišča, na katerem so bile zgrajene zadevne zgradbe pritožnikov (glej 128. odstavek zgoraj). Po mnenju Sodišča pozitivni ukrepi, ki so jih sprejele posamezne občine, omogočajo ugotovitev, da je bila prepoznana prikrajšanost, ki jo trpijo pritožniki kot pripadniki ranljive skupnosti, in izkazana stopnja aktivnega ukvarjanja z njihovimi posebnimi potrebami. Res je, da ti ukrepi niso obsegali zagotovitve gospodinjskih priključkov, ki na splošno veljajo za idealno rešitev (glej 62. odstavek zgoraj) ali so, kot v primeru cisterne za vodo, nameščene v naselju Goriča vas, to celo omogočili. Vendar, pritožnikom ni bilo preprečeno koriščenje socialnih prejemkov, ki so jim omogočali, da si zagotovijo bistvene potrebe (glej 149. odstavek zgoraj) z uporabo alternativnih rešitev, kot je namestitve zasebnih cistern za vodo ali sistemov za zbiranje deževnice. Kar zadeva pravne in finančne obveznosti države v tem pogledu Sodišče meni, da čeprav se je pri zagotavljanju dostopa do neoporečne pitne vode država dolžna spoprijeti z neenakostmi, ki romska naselja postavljajo v slabši položaj, tega ni mogoče razlagati, kot da vključuje tudi obveznost nositi celotno breme zagotavljanja tekoče vode do domov pritožnikov.

157. Na koncu, ukrepi, ki so jih sprejele občine, niso vključevali nobenih korakov za zagotovitev sanitarne ureditve pritožnikom, vendar Sodišče poudarja, da velik del prebivalstva v Sloveniji še vedno ne uživa koristi javne kanalizacije; pravzaprav se zdi, da sta obe zadevni občini bistveno bolj opremljeni z javnim omrežjem za oskrbo z vodo kot s sanitarno ureditvijo (glej 7., 33., 34. in 58. odstavek zgoraj). Po nespornih navedbah vlade je bilo

v Občini Ribnica v tem času samo mesto Ribnica in območje Hrastja priključeno na tak sistem, medtem ko Občina Škocjan tedaj ni imela javnega odvajanja ali zmogljivosti za čiščenje komunalnih odpadnih voda. Glede na omejen dostop do sanitarne ureditve v obeh občinah, bi bilo v odsotnosti nasprotnega dokaza težko zaključiti, da so bile zadevne razmere pritožnikov obravnavane kot manj pomembne od razmer večinskega prebivalstva. Poleg tega ob upoštevanju inherentno napredujoče narave razvoja javne infrastrukture in široke diskrecijske pravice države pri določanju prednostnih virov za urbanistično načrtovanje (glej 144. odstavek zgoraj), po mnenju Sodišča le še posebej prepričljivi razlogi, na primer resno tveganje za zdravje lahko upravičijo naložitev bremena državi, da sprejme ustrezne ukrepe v zvezi z razmerami pritožnikov. Vendar, medtem ko so se pritožniki pritoževali nad pogostimi boleznimi (glej 109. odstavek zgoraj), v zvezi s tem niso podali nobenih konkretnih navedb in niso predložili dokazov v podporo svojim trditvam (glej, *mutatis mutandis*, *Denisov proti Ukrajini*, navedeno zgoraj, 114. odstavek). V zvezi s tem je treba pripomniti, da pritožniki niso trdili, da jim je na kakršen koli način, finančno ali drugače, bila preprečena namestitev lastnih greznic ali uporaba drugih rešitev, ki bi predstavljale alternativo javni kanalizaciji.

158. Ob ponovnem poudarjanju, prvič, da so pritožniki prejeli socialne prejemke, ki bi jih lahko uporabili za izboljšanje svojih življenjskih razmer, drugič, da imajo države na voljo široko polje proste presoje glede stanovanjskih zadev, in tretjič, da pritožniki niso prepričljivo dokazali, da je domnevna neizpolnitev države, da jim priskrbi dostop do neoporečne pitne vode, povzročila škodljive posledice za zdravje in človeško dostojanstvo in dejansko ogrozila njihove temeljne pravice iz 8. člena (glej 115. in 116. odstavek zgoraj), Sodišče ugotavlja, da so ukrepi, ki jih je sprejela država, da bi pritožnikom zagotovila dostop do neoporečne pitne vode in sanitarne ureditve, upoštevali ranljiv položaj pritožnikov in izpolnili zahteve iz 8. člena konvencije.

159. Sodišče zato ugotavlja, da tudi ob predpostavki, da se 8. člen uporablja v obravnavani zadevi, kršitve te določbe ni bilo. V teh okoliščinah Sodišče meni, da odločitev o vprašanju uporabe 8. člena ni potrebna (glej 117. odstavek zgoraj).

ii) 14. člen v povezavi z 8. členom

160. Pritožniki so se v bistvu pritoževali, da država ni dovolj upoštevala njihovih posebnih potreb kot pripadnikov prikrajšane romske skupnosti pri zagotavljanju osnovnih komunalnih storitev, zlasti oskrbe z vodo in sanitarne ureditve. Po mnenju pritožnikov so v obeh zadevnih občinah pri neaktivnem pristopu lokalnih organov glede reševanja vprašanja pomanjkanja osnovne infrastrukture pri pritožnikih pomembno vlogo imeli diskriminatorni odnosi, predsodki in stereotipi. Navedbe strank so povzete v 119. - 130. odstavku zgoraj.

161. Sodišče je navedlo, da je temeljne pritožbe pritožnikov obravnavalo v okviru svoje presoje obsega pozitivne obveznosti države, da zagotovi dostop do osnovnih gospodarskih javnih služb socialno prikrajšani skupini, in sklenilo, da tožena država v tej zadevi ni kršila 8. člena konvencije (glej 143. - 159. odstavek zgoraj).

162. V skladu z navedenim Sodišče ugotavlja, da ni potrebno odločiti o vprašanju uporabe 14. člena konvencije, saj meni, da zaradi zgoraj navedenih razlogov in ob predpostavki, da se uporablja 14. člen, ni bilo kršitve 14. člena konvencije v povezavi z 8. členom.

B. Zatrjevana kršitev 3. člena konvencije, obravnavanega posamično, in v povezavi s 14. členom konvencije

163. Pritožniki so se pritoževali, da so nelagodje in bolečine posledica pomanjkanja osnovnih dobrin, kar je imelo za posledico ponižujoče in nečloveške razmere, kar je v nasprotju s 3. členom konvencije. Vlada je trdila, da s strani države ni bilo nobenega ukrepanja ali delovanja, ki bi spadalo na področje uporabe 3. člena konvencije in ki bi bilo po tem členu prepovedano. Navedbe strank so v bistvu enake navedbam glede 8. člena konvencije in so povzete v 119. - 130. odstavku zgoraj.

164. Sodišče na začetku ugotavlja, da je ta očitok povezan z zgoraj obravnavanim očitkom in ga je treba zato prav tako razglasiti za sprejemljivega (glej 118. odstavek 118 zgoraj).

165. V zvezi s tem in glede vprašanja uporabe 3. člena konvencije Sodišče ne more izključiti možnosti, da bi v zvezi z "ravnanjem" lahko nastala odgovornost države, če bi se pritožnik v okoliščinah, ko bi bil povsem odvisen od državne podpore, soočil z uradnim ravnodušnim odnosom, ko bi bila situacija resne prikrajšanosti ali pomanjkanja nezdržljiva s človeškim dostojanstvom (glej sodbo *O'Rourke*, navedena zgoraj, in *Budina proti Rusiji* (skl.), št. 45603/05, 18. junij 2009).

166. Vendar je Sodišče v tej zadevi ugotovilo, da so pozitivni ukrepi, ki so jih sprejeli domači organi, pritožnikom omogočili dostop do neoporečne pitne vode, ne glede na to kako in ali je ta dostop bil uresničen (glej 151. odstavek zgoraj).

167. Zaradi tega, tudi ob predpostavki, da je domnevno trpljenje doseglo najnižji prag in da se v obravnavani zadevi uporablja 3. člen, kršitve te določbe ni bilo, obravnavane posamično in v povezavi s 14. členom.

IV. SKLEP

168. Glede na zgornje ugotovitve Sodišču ni treba preučiti ugovorov vlade glede zlorabe pravice do vložitve pritožbe in pomanjkanja statusa žrtve v zvezi z vsemi pritožniki.

IZ TEH RAZLOGOV SODIŠČE

1. soglasno *odloči*, da pritožbe združi;
2. soglasno *poveže* utemeljenost z ugovorom vlade glede zlorabe pravice do vložitve pritožbe in pomanjkanja statusa žrtve v zvezi z vsemi pritožniki glede dostopa do pitne vode in sanitarne ureditve;
3. z večino *poveže* obravnavo utemeljenosti z vprašanjem uporabe 8. člena konvencije in 14. člena v povezavi z 8. členom
4. soglasno *razglaša*, da so pritožbe sprejemljive;
5. s petimi proti dvema glasovoma *razsoja*, da ni bil kršen 8. člen konvencije v zvezi s pritožnikoma v zadevi št. 24816/14;
6. soglasno *razsoja*, da ni bil kršen 8. člen konvencije v zvezi s pritožniki v zadevi št. 25140/14;
7. soglasno *razsoja*, da ni bil kršen 14. člen konvencije v povezavi z 8. členom;
8. soglasno *razsoja*, da ni bil kršen 3. člen konvencije, obravnavan posamično, ali v povezavi s 14. členom;
9. s petimi proti dvema glasovoma *razsoja*, da posledično ni treba preučiti ugovorov vlade in vprašanja uporabe 8. člena in 14. člena v povezavi z 8. členom, ki so bili združeni z obravnavo utemeljenosti.

Sestavljeno v angleškem jeziku in 10. marca 2020 poslano v skladu z drugim in tretjim odstavkom 77. člena Poslovnika Sodišča.

Hasan Bakırcı
Namestnik sodnega tajnika

Robert Spano
predsednik

V skladu z drugim odstavkom 45. člena konvencije in drugim odstavkom 74. člena Poslovnika Sodišča je tej sodbi priloženo ločeno mnenje sodnika Pavlija, ki se mu pridružuje sodnik Kūris.

R.S.

H.B.

DODATEK
Seznam pritožnikov

	Št. spisa	Ime zadeve	Datum vložitve	Ime zastopnika	Pritožnik
1.	24816/14	Hudorovič proti Sloveniji	26/03/2014	N. Zidar Klemenčič	Branko HUDOROVIČ Aleks KASTELIC
2.	25140/14	Novak in Kočevar proti Sloveniji	26/03/2014	N. Zidar Klemenčič	Ljubo NOVAK Dunja KOČEVAR Pamela NOVAK Julija NOVAK Matjaž NOVAK Mojca NOVAK Milena NOVAK Gabrijela NOVAK Aleksander NOVAK Tatjana NOVAK Žan NOVAK Žarko NOVAK Urška NOVAK Damjan NOVAK

DELNO LOČENO ODKLONILNO MNENJE SODNIKA PAVLIJA, KI SE MU JE PRIDRUŽIL SODNIK KŪRIS

"Voda je blago z družbeno vrednostjo, ki je potrebna za zadovoljevanje osnovnih potreb vsakega človeka."¹

1. V tej zadevi gre za spor v zvezi s tem, da tožena država v daljšem časovnem obdobju ni zagotovila dostopa do čiste pitne vode in sanitarne ureditve pripadnikom dveh romskih skupnosti. Večina meni, da je tudi ob predpostavki, da se 8. člen konvencije uporablja v danih okoliščinah – vprašanje, ki ostaja odprto – tožena država storila dovolj za izpolnitev svojih pozitivnih obveznosti in zato ni kršila pravic pritožnikov iz 8. člena. Ne morem se strinjati s to ugotovitvijo v zvezi s pritožnikoma iz prve pritožbe (št. 24816/14).

2. Dve pritožbi sprožata novo vprašanje glede tega, da je Sodišče, očitno prvič, pozvano k odločanju o tem v kolikšnem obsegu, če sploh, 8. člen konvencije zagotavlja pravico dostopa do čiste vode v okoliščinah, v katerih se družini nista mogli zakonito priključiti na redno javno oskrbo z vodo. Po mojem mnenju je pomembno tudi, ker sproža kompleksna vprašanja v zvezi z ravnanjem z zgodovinsko marginaliziranimi skupnostma in ali 8. člen ali druge določbe konvencije glede tega nalagajo kakšne posebne obveznosti.

A. Uporabnost 8. člena: zavrnitev dostopa do javne oskrbe z vodo v daljšem časovnem obdobju

3. Večina meni, da 8. člen ne zagotavlja "dostopa do neoporečne pitne vode ... kot take", temveč da ima vztrajno in dolgotrajno pomanjkanje dostopa do neoporečne pitne vode lahko že po svoji naravi škodljive posledice za zdravje in človekovo dostojanstvo, ki dejansko razjedajo bistvo zasebnega življenja in uživanja doma" (glej 116. odstavek sodbe). Pri tem zaključku sodba večine priključuje v spomin našo ustaljeno sodno prakso v zvezi z obveznostmi države, ki je dolžna zagotoviti, da posamezni pritožniki – ki so doslej imeli dostop do vode, običajno zaradi priključitve na javni vodovod – uživajo zaščito pred grožnjami njihovi čisti vodi, na primer zaradi industrijske dejavnosti ali drugih vrst onesnaževanja okolja (glej 113. odstavek sodbe).

4. Ne oporekam prvemu delu testa mejnih vrednosti, ki ga je predlagala večina, namreč da dolgotrajno pomanjkanje dostopa do oskrbe z neoporečno vodo, ki "že po svoji naravi" vpliva na zdravje in človekovo dostojanstvo, spada v področje uporabe 8. člena. Ni jasno, ali je drugi del predlaganega testa - "dejansko razjedanje jedra zasebnega življenja in uživanja doma" - mišljen zgolj kot retorični poudarek ali, nasprotno, da pritožnikom nalaga

¹ Priporočilo Rec(2001)14 Odbora ministrov o Evropski listini o vodnih virih.

breme, da pokažejo, da so škodljive posledice za njihovo zdravje ali dostojanstvo tako hude, da so "razjedle jedro" njihovih pravic iz 8. člena. V slednjem primeru bi bilo to težko uskladiti z našo sodno prakso ali naravo zadevnih pravic. Po mojem mnenju bi zadostovala indikacija škodljivih posledic, ki izhajajo iz pomanjkanja dostopa do čiste vode in osnovne sanitarne ureditve v daljšem časovnem obdobju.

5. Zdi se, da je sodba večine prisiljena sprejeti preizkus "strogih pogojev", da se prepreči naložitev nerazumnega bremena državam na področju, ki z vidika zgodovinske perspektive spada pod poglavje socialno-ekonomskih pravic. Če pustimo ob strani vprašljivo stvar strogega dualizma pravic, katero točno določeno breme bi bilo naloženo državam, če načeloma priznajo pravico dostopa do javnega vodovoda ali primerljivih alternativ? Taka pravica seveda ne more biti absolutna – zelo malo pravic iz konvencije je takih – in bi jih bilo mogoče omejiti iz razumljivih razlogov zaradi uravnovešenja s konkurenčnimi javnimi interesi, kot na primer z oddaljenostjo določenega bivališča ali naselja, ali z drugimi dejavniki, ki bi priključek pritožnikov na javni vodovod (predvsem ob predpostavki, da je ta na voljo) lahko naredili nerazumno obremenjujočega za javno blagajno ali kako drugače nepraktičnega. Razlogi za omejevanje pravic iz 8. člena, kot so navedeni v drugem odstavku te določbe, in ki bi morali seveda obveščati o obsegu vseh pozitivnih obveznosti, naloženih državam, vključujejo "gospodarsko blaginjo države", "javno varnost" in druge pomembne vidike. Sodišče se pri svoji presoji lahko celo omeji na pregled nacionalnega pravnega okvira glede dostopa do vode, pri čemer zagotavlja, da je ta na splošno skladen z obveznostmi iz 8. člena in da v obravnavani zadevi ni uporabljen na samovoljen ali diskriminatoren način. Kadar v bližini določenega naselja ni zagotovljena zadostna javna oskrba z vodo, je razumno pričakovati, da se bodo njegovi prebivalci zanesli na druge vire čiste vode in sanitarne ureditve, po možnosti ob podpori državnih organov ali na podlagi delitve stroškov.

6. Po mojem mnenju je ta pristop obvezen zaradi dejstva, da je dostop do čiste vode ena redkih stvari, ki so dejansko ključnega pomena za človekovo preživetje in zato vedno bolj priznan, vključno s strani držav članic Sveta Evrope že pred dvajsetimi leti, ker spada v kategorijo temeljnih pravic (kar sodba med drugim priznava v 63. in 113. odstavku). Konec koncev je zelo težko sprejeti, da onesnaževanje s hrupom ali neprijetni vonji lahko predstavljajo dovolj pomembno nadlogo za poseg v zasebno življenje neke osebe in njen dom², desetletja življenja brez neoporečne vode pa nekako niso tako pomembna.

7. Pomanjkanje dostopa do oskrbe s čisto vodo in osnovne sanitarne ureditve v daljših časovnih obdobjih že po definiciji pomeni težaven položaj, ki škodljivo vpliva na bistvene zasebne življenjske interese in osnovno

² Glej, na primer, *Moreno Gomez proti Španiji* (št. 4143/02, ESČP 2004-X).

človekovo dostojanstvo. Da je tako, ni treba posebej dokazovati. Naša vzpostavljena linija ustaljene sodne prakse glede onesnaževanja okolja trdi, kar priznava večina, da onesnaževanje vode sproža vprašanje v skladu z 8. členom, "celo v odsotnosti neposrednih dokazov o dejanski škodi za zdravje pritožnikov" (glej 113. odstavek sodbe). Pomembno je, ali je okoljska nevarnost povzročila "pomembno poslabšanje" sposobnosti osebe pri uživanju njenega doma, ob upoštevanju vidikov, kot so intenzivnost in trajanje nadloge (glej *Udovičić proti Hrvaški*, št. 27310/09, 139. odstavek, 24. april 2014) ter njeni fizični in psihični učinki na zdravje in kakovost življenja (glej *Fadeyeva proti Rusiji*, št. 55723/00, 69. odstavek, ESČP 2005-IV). Menim, da ta načela v celoti veljajo, morda še močnejše v položaju pritožnikov, ki nikoli niso imeli ustrezne oskrbe s primerno čisto vodo. V resničnem življenju ni pomembne razlike med tem, če ti oskrbo z vodo onesnažuje bližnje pokopališče (kot v zadevi *Dzemyuk proti Ukrajini*, št. 42488/02, 4. septembra 2014) ali tem, da si prisiljen, tako kot zadevni pritožniki, zelo dolga obdobja zbirati vodo s pokopališč in drugih nevarnih virov.

8. Kvalificirano pravico dostopa do vode podpira tudi naša obstoječa sodna praksa v zvezi z dolgotrajnim zavračanjem osnovnih gospodarskih javnih služb, kot je odstranjevanje mestnih odpadkov. Tako je v zadevi *Di Sarno in drugi proti Italiji* (št. 30765/08, 10. januar 2012) Sodišče razsodilo, da je neapeljska lokalna vlada s tem, ko več mesecev ni pobirala in predelovala komunalnih odpadkov – čeprav so nekatere od teh storitev bile oddane zasebnim podjetjem kot zunanjim izvajalcem – ustvarila krizo sanitarnih razmer, ki je škodljivo in znatno vplivala na zasebna življenja in domove prebivalcev, kar je kršitev 8. člena. Daljša časovna obdobja brez dostopa do čiste, tekoče vode imajo za posledico trajno sanitarno krizo, kar še posebej velja za družine z majhnimi otroki.

9. V zaključku menim, da dolgotrajno zavračanje dostopa do neoporečne vode, zlasti kadar vpletene osebe živijo relativno blizu javnega vodovoda, pomeni poseg v pravico do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja ter uživanja doma v skladu z 8. členom konvencije. Zahteva bi bila močnejša, če bi bile ovire za dostop predvsem zakonske ali upravne narave in ne temelječe na javnih financah ali drugih družbeno-ekonomskih vidikih. Nekdanja situacija ima več skupnega s standardnim negativnim posegom v pravice iz konvencije, kot s pozitivno obveznostjo, naloženo nacionalnim organom.

B. Utemeljitev za poseg v pravice pritožnikov iz 8. člena

10. Po mojem mnenju je pomembno, da pritožniki v obravnavani zadevi pripadajo romski etnični skupnosti, ki so ji v Sloveniji (pa tudi v mnogih drugih državah) priznani poseben status in posebne potrebe, zaradi neprijetne zgodovinske marginalizacije in prikrajšanosti (glej 47.–51. in 142. odstavek

sodbe). S tega vidika Sodišče brez poseganja v utemeljenost zadeve ne more zanemariti dejstva, da so se zavrnitve dostopa do osnovnih javnih gospodarskih služb romskim naseljem zgodovinsko gledano posluževali manj naklonjeni lokalni organi kot način pritiska na Rome, da se preselijo drugam ali zaradi podobnih diskriminatornih namenov. To vprašanje je sodnik Pettiti prepričljivo izpostavil v svojem odklonilnem mnenju v zadevi *Buckley proti Združenemu kraljestvu* (št. 20348/92, 29. september 1996), kar je prva zadeva o kateri je to Sodišče odločilo glede pravic Romov. Poročilo intervenienta Evropskega centra za pravice Romov v tej zadevi navaja podobne argumente z novejšega, primerjalnega vidika (glej 138. odstavek sodbe), kar kaže na nadaljevanje omenjenega diskriminatornega ravnanja v odnosu do Romov. Nazadnje so pritožniki v tej zadevi konkretno trdili, da so diskriminatorni odnosi igrali "veliko vlogo" pri zavrnitvi lokalnih organov oblasti, da se jim zagotovi priključek na javni vodovod (glej 160. odstavek sodbe). V luči tega zgodovinskega konteksta bi moralo Sodišče natančno preučiti vse utemeljitve, ki jih navajajo nacionalni organi v zvezi z zavrnitvijo osnovnih gospodarskih javnih služb romskima skupnostima. Ob teh razmišljanjih naj se sedaj posvetim utemeljenosti zadeve.

1. Glede pritožnikov iz prve pritožbe

11. Pritožnika v prvi pritožbi, B. Hudorovič in njegov sin, živita v neformalnem romskem naselju Goriča vas, ki je oddaljeno približno kilometer od središča Občine Ribnica. Naselje se nahaja zunaj uradnega stanovanjskega območja Goriče vasi, ki vključuje neromske družine. Vladne navedbe in tukajšnji zapisnik ne navajajo natančne oddaljenosti romskega naselja od glavnega stanovanjskega območja Goriče vasi, vendar je kraj kot celota precej majhen, teren je ravno kmetijsko zemljišče. Čeprav omenjena majhna romska skupnost tam živi že tri desetletja, ji nikdar ni bila dovoljena povezava na javno vodovodno oskrbo, bodisi prek individualnih ali skupinskih priključkov. Po mojem mnenju je pomembno, da so središče Občine Ribnica in neromska stanovanja v Goriči vasi priključeni na javni vodovod, kar je dejstvo o katerem vladne navedbe molčijo. Poleg tega pritožniki ne zahtevajo pravice do brezplačne oskrbe z vodo.

12. Tožena država je predstavila dolg niz argumentov, ki imajo široko podporo v večinski sodbi glede tega, zakaj so pristojni organi storili dovolj, da so prvima pritožnikoma v teh letih zagotovili ustrezen dostop do vode. Ti vključujejo zahteve, ki se nanašajo na morebitno preselitev pritožnikov na primernejšo lokacijo; raven socialne pomoči, od katere imajo pritožniki koristi; zmožnost posameznih pritožnikov, da si drugje privoščijo boljše stanovanje³; in alternativne rešitve oskrbe z vodo, ki jih je zagotovila lokalna

³ Mimogrede, zdi se, da ta argument zanemara skupnostne vidike pravic Romov kot etnične in kulturne manjšine. Medtem ko se nekateri Romi lahko odločijo za življenje v večinskih

uprava. Vendar, noben od teh argumentov ne pojasni, zakaj prvima pritožnikoma nikoli ni bila ponujena kakršna koli oblika neposrednega dostopa do bližnjega javnega vodovoda, kar bi zagotovilo trajno in ustrezno rešitev glede neoporečne vode. V tem primeru ne gre za oddaljeno skupnost po kateri koli razumni definiciji izraza in vlada tudi ni trdila, da bi njuna priključitev na vodovodno omrežje zahtevala znatne stroške. Poleg tega se zdi, da naselje po slovenski zakonodaji glede na svojo velikost in gostoto izpolnjuje osnovne zahteve glede upravičenosti priključka na javno vodovodno omrežje (glej 43. odstavek sodbe).

13. Edini argument, ki ga je v zvezi s tem navedla vlada, je formalne narave: da je romsko naselje Goriča vas "neformalno" in da zato nacionalna zakonodaja prepoveduje njegovo priključitev na javne storitve. Na splošno ni ničesar spornega, če država želi odvrniti nezakonite gradnje in ohraniti javni red, tako da zakonsko omejuje njihov dostop do javnih komunalnih storitev. Vendar pa je v specifičnem kontekstu romskih skupnosti, drugih ranljivih skupin (vključno z otroki) ali v določenih ozirih celo splošnega prebivalstva, to Sodišče večkrat zavrnilo argument zakonitosti, ker da sam po sebi ne predstavlja zadostne utemeljitve za resne posege v pravice iz 8. člena (glej, na primer, v zvezi z izselitvami, *Ivanova in Čerkezov proti Bolgariji*, št. 6577/15, 21. april 2016). Od držav se zahteva, da upoštevajo ranljivosti romskih skupnosti in celo sprejmejo pozitivne ukrepe, da poskusijo in ustrezajo njihovim posebnim potrebam in življenjskemu slogu (glej, med drugimi, *Chapman proti Veliki Britaniji*, [VS], št. 27238/95, ESČP 2001- I, in *Yordanova in drugi proti Bolgariji*, št. 25446/06, 24. april 2012).

14. Nasprotno pa se pomanjkanje dostopa do čiste vode in sanitarne ureditve nagiba k ohranjanju stigmatizacije in segregacije romskih skupnosti in ne stori nič proti obstoječim predsodkom do njih. Zato obstajajo dobri razlogi za zavrnitev strogih utemeljitev na podlagi nezakonitosti v tem kontekstu, pri čemer ti razlogi vključujejo vprašanja zgodovinske pravičnosti – saj romske skupnosti, vključno s temi v tej zadevi, v preteklosti morda niso imele resnične izbire pri naselitvi na nekatere neformalne lokacije (glej 25. odstavek sodbe) – in tudi splošne premisleke glede sorazmernosti.

15. Pravzaprav je slovenska zakonodaja o statusu Romov v veliki meri oblikovana na istih načelih in pomanjkanje formalne zakonitosti bivališč lokalnim organom v praksi ni preprečevalo najti načinov, kako dolgo tolerirana romska naselja priključiti na javno oskrbo z vodo. Položaj pritožnikov v drugi pritožbi je dober primer tega. Zato sklicevanje ribniških občinskih organov na strogo branje zahteve po zakonitosti v zvezi z okoliščinami prve pritožbe nima prave teže.

16. Končno večinska sodba nekoliko podrobneje obravnava vprašanje, ali so cisterne za vodo, kupljene z delno pomočjo občine, predstavljale

skupnostih, mnogi od njih menijo, da je za ohranitev njihove identitete in načina življenja pomembno, da živijo med ostalimi Romi.

zadovoljivo alternativo prvi vrsti pritožnikov. Glede na podatke, ki jih je predložila vlada, je bila dobava sveže vode v te cisterne, ko so bile na voljo, v povprečju vsake dva meseca. Ker so bile cisterne izpostavljene zunanjim vplivom skozi celo leto, so pritožniki in drugi neodvisni viri trdili, da se je v času med dobavami v njih razvila plesen, pozimi so pomrzile in na splošno postale nevarne za uporabo ljudem. Mednarodnemu sodišču seveda ni preprosto priti do dejanskih ugotovitev glede ustreznosti pošiljk z vodo, zlasti v odsotnosti sodnih ugotovitev na nacionalni ravni. V takšnih okoliščinah bi se lahko Sodišče razumno odločilo, da bo dalo nekaj teže ugotovitvam neodvisnih strokovnih misij, ki so v ustreznem času preučevale ali prejemale poročila o razmerah na terenu – kot na primer Evropski komisiji proti rasizmu in nestrpnosti, komisarki Sveta Evrope za človekove pravice in slovenskemu varuhu človekovih pravic (glej 67., 72. in 23. odstavek sodbe). V nasprotju s praktično soglasnimi ugotovitvami teh cenjenih strokovnih teles, večina danes ugotavlja, da so bile pošiljke vode za cisterne dovolj ustrezne.

17. Doktrina "praktičnih in učinkovitih pravic" od tega Sodišča zahteva, da seže pod površino formalnih utemeljitev, da bi lahko ocenilo resnični vpliv poseganja v temeljne pravice in svoboščine, ki jih konvencija zagotavlja posameznikom. Če se ozremo preko formalnosti, je primer prvih pritožnikov iz Goriče vasi na koncu zgodba o dveh skupnostih, eni romski in drugi, ki pripada večini, živečih lučaj kamna stran druga od druge – ena od njiju ima tekočo vodo, ki teče iz pip, druga pa tega nikoli ni imela v več kot tridesetih letih. To se dogaja v državi z letnim BDP nad 20.000 evrov na prebivalca.

2. Glede pritožnikov iz druge pritožbe

18. Pritožniki, ki so vložili drugo pritožbo, so štirinajstčlanska družina, živeča v neformalnem romskem naselju v Dobruški vasi 41 v Občini Škocjan. To majhno naselje se zdi nekoliko bolj oddaljeno kot Goriča vas in bolj izolirano od sosednjih neromskih skupnosti. Tudi oni živijo v neformalnih bivališčih in so se pritožili zaradi dolgotrajnega pomanjkanja dostopa do čiste vode in sanitarne ureditve.

19. Vendar pa obstajajo nekatere pomembne dejanske razlike med njihovim položajem in položajem prvih pritožnikov. Najpomembnejša, po mojem mnenju, je pripravljenost lokalnih organov, da na določen način delujejo v smeri zagotavljanja trajnostne in varne rešitve glede oskrbe z vodo za naselje, namreč z namestitvijo skupinskega vodovodnega priključka kot leta 2011, to je približno tri leta pred vložitvijo druge pritožbe. Čeprav je družina načeloma upravičena do namestitve individualnega priključka na skupinsko točko dostopa, se zdi, da jim tega ni uspelo narediti, delno tudi zaradi nesoglasij s sosedi, ki so jih prisilili, da se preselijo znotraj naselja. Vlada je navedla, da je kljub temu mogoče namestiti individualni priključek s pomočjo alternativnih poti. Čeprav bi bilo treba pokazati razumevanje za njihov trajajoči težak položaj, se strinjam z večinsko ugotovitvijo, da na podlagi zapisnika, ki je pred nami, druga vrsta pritožnikov v zvezi s tem ni v

zadostni meri dokazala obstoja ovir na podlagi prepovedi, ki bi jih lahko pripisali nacionalnim ali lokalnim organom oblasti. Zato ni bilo kršitve pravic druge vrste pritožnikov iz 8. člena konvencije.

C. Zatrjevane kršitve 14. člena konvencije

20. Pritožniki so trdili, da so diskriminatorni odnosi in predsodki igrali "veliko vlogo" pri neizpolnitvi lokalnih organov, da jim dodelijo dostop do trajne oskrbe s čisto vodo v daljšem časovnem obdobju. To pomeni trditve o bodisi neposredni ali posredni diskriminaciji na podlagi njihovega statusa etnične manjšine, ki bi bila, če bi bila dokazana, nezdržljiva s 14. členom konvencije, brano skupaj z 8. členom.

21. Iz številnih nacionalnih in mednarodnih virov, navedenih v sodbi, je razvidno, da pritožniki niso sami med slovenskim romskim prebivalstvom, ki se srečuje z resnimi izzivi glede dostopa do čiste vode in sanitarne ureditve. Poleg tega obstajajo indikacije, da bi lahko diskriminatorni odnosi, vključno z dejansko diskriminacijo, do neke mere lahko prispevali k takšnemu stanju stvari⁴. Kakor koli že, glede na mojo ugotovitev v zvezi z 8. členom, da pristojni organi v svoji odločitvi, da se pritožnikom zavrne dostop do bližnjega javnega vodovoda niso dovolj upoštevali posebnih potreb in razmer pritožnikov kot pripadnikov romske skupnosti iz prve pritožbe, se mi ne zdi potrebno preučiti, ali je prišlo do ločene kršitve 14. člena konvencije.

D. Zatrjevane kršitve 3. člena konvencije

22. Pritožniki so tudi navedli, da sta nelagodje in trpljenje kot posledica pomanjkanja dostopa do neoporečne vode in osnovne sanitarne oskrbe v daljšem časovnem obdobju pomenila ponižujoče in nečloveške razmere, ki so v nasprotju s 3. členom konvencije. V zvezi s tem so še posebej pomembne trditve pritožnikov, da je pomanjkanje dostopa do osnovne sanitarne ureditve in pripadajočih stvari še posebej resno vplivalo na njihove otroke, ki so se zaradi tega v širši skupnosti počutili izključene, ožigosane in zavrjene v tolikšni meri, da je to vplivalo celo na njihovo zmožnost obiskovanja šole. Psihološki vpliv na to, da se romski otroci obravnavajo kot manj enakopravni člani družbe v zvezi z nečem tako elementarnim, kot je dostop do vode, samo po sebi lahko sproži občutke ponižanja, ki lahko seže do praga ponižujočega ravnanja. Zato ne bi izključil, da zavrnitev ali neizpolnitev dostopa do čiste vode in sanitarne ureditve v daljših časovnih obdobjih načeloma lahko

⁴ Na primer, posebna poročevalka OZN o človekovi pravici do varne pitne vode in sanitarne ureditve je v svojih sklepnih ugotovitvah po obisku leta 2010 v Sloveniji pozvala oblasti, naj "[o]mejijo vse oblike diskriminacije, vključno z dejansko diskriminacijo, ki določene segmente prebivalstva prikrajša za dostop do neoporečne pitne vode in sanitarne oskrbe" (58.c odstavek). Dostopno na <https://digitallibrary.un.org/record/709553?ln=en>.

predstavljata ravnanje, ki ga prepoveduje 3. člen, zlasti v primerih, ko gre za družine z otroki.

23. Sodišče je v svoji sodni praksi glede 3. in 8. člena konvencije poudarilo pozitivne obveznosti držav, da po zakonu in v praksi zaščitijo otroke in druge ranljive pripadnike družbe pred grožnjami njihovemu fizičnemu in duševnemu počutju, na primer zaradi ravnanja drugih posameznikov ali državnih uslužbencev (glej, v okviru telesne kazni, *Wetjen in drugi proti Nemčiji*, št. 68125/14 in 72204/14, 22. marec 2018; *Tlapak in drugi proti Nemčiji*, št. 11308/16 in 11344/16, 22. marec 2018; *A in B proti Hrvaški*, št. 7144/15, 20. junij 2019). Poleg tega je Sodišče v zadevi *Moldovan in drugi proti Romuniji* (št. 2) (št. 41138/98, 12. julij 2005) ugotovilo kršitev 3. člena v okoliščinah, ko so pritožniki, katerih hiše so bile uničene v množičnem protiromskem nasilju, več kot deset let bili prisiljeni trpeti slabe življenjske razmere s škodljivimi posledicami za njihovo zdravje in počutje, skupaj z diskriminatornim in odklonilnim odnosom oblasti. Ni potrebno veliko, da se te utemeljitve razširijo na ukrepanje ali neukrepanje države – tudi zaradi pomanjkljivega pravnega okvira – ki otroke in druge ranljive osebe, vključno s tistimi, ki pripadajo prikrajšanim skupnostim, izpostavlja dolgotrajni stiski in ponižanju kot neposredni posledici pomanjkanja dostopa do neoporečne vode in osnovne sanitarne ureditve.

24. Ne glede na to sem glasoval skupaj z večino, da v tej zadevi ne ugotovi kršitve 3. člena – čeprav, kot bi moralo biti razvidno iz zgoraj navedenega, iz nekoliko drugačnih razlogov – na podlagi tega, da sedanji pritožniki niso v zadostni meri dokazali, da je ravnanje, ki so mu bili podvrženi, doseglo prag resnosti, ki se zahteva po 3. členu konvencije, vključno z vplivom na njihovo fizično in duševno počutje.

25. Kot zaključek menim, da zahteve pritožnikov glede dostopa do vode spadajo na področje uporabe 8. člena in da je prišlo do kršitve navedenega člena v zvezi s pritožnikoma, ki sta vložila prvo pritožbo. Bojim se, da ugotovitev večine o neobstoju kršitve v tej novi in pomembni zadevi ne bo kaj prida prispevala k blažitvi neenakosti in prikrajšanosti, s katerima se še vedno soočajo številni evropski Romi. "Ločen, vendar enak" dostop do vode preprosto ni dovolj dober.